

quàm lecta est, nusquam ante compta. Soli Mariae hæc salutatio servabatur. Quà tamen cum non sentiret se dignam, quæ erat animi modesti, expendebat prudenter quid sibi vellet et quorsum tenderet. Non iudicabat profectam à spiritu malo, mendace, adulate, sed persuasa profectam à spiritu bono atque à Deo misso, credebat eò contineri singularis aliquid mysterii (ut certè magnum mysterium continebatur); quod cum ignoraret, quærebatur animo et indagabat quid illud esse posset. Nil respondebat, ne laudes illas arroganter in se agnoscere videretur; sed cum nihil de se magnificè sentiret, verecunda taciteque apud animum suum volubatur, quò tandem spectaret singularis huiusmodi salutatio, quidque eò vellet angelus. Nam *quomvis esset humilis, præ verecundià tamen non resalutavit, nec ulam responsionem retulit*, quod notat Ambrosius, lib. 1. Offic., cap. 18.

VERS. 30. — *Et, pro tunc*. Virgine nil respondente, sed volente duntaxat animo, quid sibi vellet magnifica illa, quam non intelligebat, salutatio (quod fuit summæ prudentiæ), angelus non ferens eam diutius animo fluctuare resumit sermonem, et partim ex vultu taciteque cogitatione ac cunctatione, partim ex divino lumine, quo erat illustratus, intelligens anxietatem quâ detinebatur, et cogitationes quas animo volubatur, docet quàm verè in ipsam comperet, et quorsum tenderet illa salutatio, exposita causâ cur legatus à Deo ad ipsam venerit.

NE TIMEAS, ne turberis. Timebat apparentem angelum, quod diximus, sed magis angeli salutatio, quæ, ut non credebatur se dignam, ita verecundiam patiebatur, qualem humiles auditus propriis laudibus, et fortassis etiam metuebatur ne mali quid sibi pertenderet. Aferit itaque omnem timorem ac turbationem angelus, et jubet bono animo sit, in tuto enim esse omnia quæ timere possit.

MARIA. Quam primo aggressus, pro magnificentia, solo nomine dignitatis, *Gratiâ plena*, salutaverat, jam proprio nomine compellat, *Maria*, ut declarat sibi probè notam et amicam, ut certior faciat legationis ad ipsam destinata, non ad aliam, et ejusmodi se esse à quo nihil mali timere sibi debeat. *Quam salutationis insolitè, utpote quæ ei soli servabatur, videbat turbatam, quasi familiaris nomen vocans ex nomine, ne timere debeat jubet*, ait V. Beda.

VERS. 30. — *Et ait angelus ei*, ut dando causam salutationis, itemque suæ legationis, timorem abstergeret: NE TIMEAS, sive aspectu sive verbis meis attonita aut anxia, *Maria*; proprio nomine quasi familiaris notam appellans. Unde Ambr. observat Virgine, auditio nomine suo, angelum recognovisse, videlicet simili ferè modo, quò Magdalena, auditio nomine suo, Dominum agnovit. *INVENISTI ENIM GRATIAM*, id est, benevolentiam et benevolentiam, APUD DEUM. Nam istis verbis videtur dare rationem cur eam dixerit, *gratiâ plenam et benedictam in mulieribus*. Gratiâ quidem plenam, eò quòd placeat, Deo; benedictam verò, quòd Deus ei esset benevolens; quorum utrumque significatur per illud, *invenisti gratiam*; ut prout his verbis non solus gratiâ Dei favor, sed et potius simul dignitas quædam personæ et meritum insinuetur. Nam et Genes.

INVENISTI, obtinisti, consecuta, hæc est ENIM. Reddit causam quare non debeat timere, quare nihil dixerit ultra meritum illius, ob quò debeat turbari, quando salutavit eam gratiâ plenam, etc. *Quia gratiâ plenam vocaverat*, ait Beda, eandem gratiâ et adstruit plenius et uberius explicat. Non est omitendum conjunctio enim.

GRATIAM, favorem, placentiam (quod dicebamus supra v. 28) et eam singularem, præ cæteris mulieribus.

APUD DEUM, Trinitatem, coram Deo, in oculis Dei: hi sunt enim modi loquendi sacre Scripturæ; pro eo quod est, singulariter Deo places, et grata ac chara es. Hebraicis idiotissimis, ab eo sumptis, quò consideranti personas aut res varias, si inter multas quæ displicant aut non perinde sint grate, occurrat quæ placeat, illa gratiam invenisse dicatur, non necessariò quòd quaeserit gratiam illius (quæ aliquando nec opinanti contingit, in humanis præsertim), sed quòd nata sit apud illum, qui in eò observavit quò placeat et gratiâ dignum iudicat. Non ergo hoc modo loquendi significatur gratuitus favor (quod multi, et præsertim hæretici hic urgent), sed contra dignitas potius ac meritum. Joseph invenit gratiam coram domino suo, Genes. 39, v. 4; Esther coram Assero, Esther 2, v. 17; Noe coram Domino, Gen. 6, v. 8; nonne idèò, quia observata sunt in eis quæ gratiâ et favore essent digna? Multas virgines esse stirpe David consideravit Deus; sed Maria invenit gratiam in oculis ejus, quia propter summæ modestiæ, virtutis, ac simplicitatis exemplum observata est cæteris esse dignior (quantum dignitatem hanc non nisi donante Deo ipso accepisset); idèòque delecta est ex omnibus aliis ad hoc quòd subjungitur: *Ecce concipies*, etc., id est, ut esset mater Christi Filii Dei. Subaudit enim angelus, invenisse gratiam præ cæteris mulieribus; prout dixerat esse benedictam præ cæteris mulieribus: *O si scires*, inquit Bernardus, homilii 5 in Missus, quantum tua humilitas Altissimo placeat, quanta te apud ipsum sublimitas maneat; angelico te indignam nec alloquio iudicares, nec obsequio. Nota quòd non est mutandum Deum cum Domino.

ECCE, Gr., et ecce, quòd Syrus interpretatur, *ho ger*, ecce enim; rectè. Nam probat angelus quòd invenierit gratiam apud Deum, ex eo quòd concipiet, etc.

6, cum Noe similiter diutius esset invenisse gratiam coram Domino, capite seq. exponitur hoc fuisse causa et meritum evadendi diluvi: *Ingrederere in arcam, te enim vidi iustum*, etc.

VERS. 31. — *ECCE CONCIPIES*. Explicat per signum, quòd gratiam invenierit: et quia res admirabilis erat, attentum animum postulans, idèò dicit: *Ecce*, et ut indicaret eam tunc nondum concepissem, addit in futuro *concupies*. Quo refellitur quorundam magnorum virorum sententia, qui putaverant jam tum Virgineam concepissem, tam secundum humanæ naturæ materiam, quam concipiendi locum exprimeret, addit, *in utero*, ut notat Theophyl. Non enim illud, *in utero*, superfluum est, nihil addens significationi, ut patris Maldonatus, sed omnia sensu pregnantissima sunt. Nam his verbis refellitur error iste, qui ponebat

Non quòd propriè ob conceptum et partum Filii Dei Deo placuerit; sed quòd evidens sit argumentum, Deo summopère eam placere, quæ præ aliis omnibus virginibus, ad concipiendum et pariendum Filium Dei sit electa. Quare D. Bernardus, homil. 5, in *Missus*: *Et hoc tibi signum*, ait: *Ecce*, etc.; neque enim ad id eligat Deus, nisi quæ sibi gratissima sit, et quam ampliores virtutes meritaque commendent. Adverbo autem, *ecce*, ut rem admirabilem deprempiturum se significat angelus, ita reddit attentum Virginis animum, quando nuntium suam et legationis causam vult explicare.

CONCIPIES, mox, præsentis miraculo.

IN UTERO, superest in Latinè loquentibus. Et quantum nulla mater aliter concipiat quam utero, addit hoc tamen angelus, ut clarùs significet, se non de mystico aut ficticio aliquo conceptu vel partu, sed omninò de corporali loqui; id notant Græci Theophylactus ac Titus.

PARIES, opportuno tempore, FILIUM, qui verè filius tuus sit.

VOCABIS. Virgini ante omnes datur cura nominis imponendi, quia ipsa futura erat mater, nullo patre.

JESUM. Alludit angelus ad vaticinium Isaie cap. 7, v. 14, quòd intelligendum est, sensu composito, ut dialecticè loquantur: *Virgo manens virgo, virginitate illibata, concipiet, uterum feret, et pariet filium*; sensu namque diviso, virginem, postquam nupta sit et à viro suo cognita, concipere ac parere, quid mirum? *Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum* (propheta, inquit, Achaz rege divinitus monito, signum petere nolente): *Ecce virgo concipiet*, etc. Signum autem insolens sit oportet, et ab usu remotum, vulgarem rerum consequentiam ordinemque excedens: aliter qui signum sive miraculum esse poterit? Ad hæc, vel ex hoc, aliquid minimè usitatum se commendare propheta dat intelligendum, quando nulla facta viri mentione, *virgo concipiet* ait. Ad refractarii Judæi non id quòd longo post tempore impletum sit, signum esse potuisse aiunt, illud quòd à Domino propheta promiserit Davidis domui, ut peressederet sibi secura, non se superandam à duobus regibus, à quibus oppugnabatur, Rasin rege Syria, et Phacee rege Israel; quin et illos, et terram eorum, antequam nosset promissus puer reprobare malum et eligere bonum, vastandam. Sed virginem aiunt, de quâ hic fit sermo, prophetissam esse, ex quâ, proximo capite v. 3, 4, propheta prolem suscepisse narratur; ubi et proli, Dei jussu, nomen impositum est: *Accelera proletra detrahere, festina prædari. Quia*

Christum conceptum circa cor B. Virginis, ex tribus guttis sanguinis cordis, qui Romæ presente Cælestino damnatus est, ut ipse testatur in 3 p. D. Th., 4, 3, art. 5; et *paries filium*, qui proinde ratione veræ conceptionis et veri partus, verè filius tuus erit; et tu vera mater ejus. Alludit autem apertissimè ad prophetiam Isaie 7: *Ecce virgo concipiet et pariet filium*, etc., ut indicaret eam esse, de quâ locutus est Isaia, quòd Virgineam intellexisse non est du-

antequam sciat puer vocare patrem suum, et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, et spolia Samarie, coram rege Assyriorum. Atqui, non advertunt illi, prophetis aliqui familiarissimam, transitionem, à rebus iis quæ tum cum viverent prophetae dicebantur aut proximè futuræ prædicabantur, ad futuras novi testamenti per Christum exhibendi res. Frequenter in Isaia videre est, à Dei, in Babylonem, Ægyptum, Judæam, iudicio, transitum ad eumceniæ Dei in universum terrarum orbem iudicium; atque ita descriptum particulare, ut impletum, ita ut prædictum, non conveniat nisi universali iudicio; manifestum id fit ex cap. 13, v. 9, 50, v. 27, 66, v. 15. Ita verò et aliis in mysteriis aliis, ut Joel 2, v. 19, 22, 25, etc. Hic autem ubi impius rex signum petere noluit, uti iubebat Deus; quid mirum transisse Deum ad futuras novi Testamenti res, quas præ cæteris diligebat, atque, ut ita dicam, animo semper versabat, ac per ea omnia quæ tum vel faciebat vel dicebat adumbratas ac præfiguratas volebat; atque, inde signum suspensus de novâ aetate Filii sui nativitate, sermone ab Achaz ad universam domum David seu tribum regiam, quam extinguere illi volebant, et succrogare in regnum alienigenam, filium Tabel, converso? promiserat namque olim Davidi, fore ut Filius suus, Rex Christus, ex ipsis nasceretur semine; idèòque servabat Davidis familiam et civitatem Jerusalem, quòd promissum aliquando præstaret; id quòd amplè à nobis declaratum est supra v. 8. Jam, cum utraque hæc gratiâ Davidi domus se redderet indignam, Deo molesta et hominibus, renovat tamen stabilitate promissum de Christi orbe, quò intelligat illa, constare animum Deo, ut Davidis stirpem urbemque Jerusalem, quamvis id beneficii minimè merentem, suâ pro veracitate servet; q. d.: Quam constanter statuo Messiam in lucem edere ex virgine, tam certò liberabo te ad hostibus his tuis, etc. Etsi verò longè post futurum erat hoc signum (quantum est, signum, Hebraeis non aliud est quàm miraculum), tamen, quia Dei, qui ipsa est veritas, pollicitatione jam sæpius firmatum erat, non minis certum erat, vel certè non minis certum haberi debebat, quàm si præsens exhibitum fuisset (sic enim aliquando legimus, id quòd post futurum est, signum dari ejus quòd præcedit, ut Exodi 3, v. 15, Agg. 2, v. 25, 24), sed exprobrantis in morem ad illud recurrit, quòd ipsi quidem erant inprimis cordi, cum nihil domus David signum admitteret. Cæterum, habebat, credo, hoc signum, tunc umbram quamdam suam; illum prophetissæ opinor filium, cui prophetae verba, ex parte quidem, sed tenuiter adèò atque imperfectè

bium. Et vocabis nomen ejus Jesum; utpote qui salvum facturus est populum suum à peccatis eorum. Porro Isaia dixit vocabat Emmanuel, id est, nobiscum Deus. Ubi non tam nomen ejus proprium prophetarum, quàm quid reverè filius iste futurus sit, et vocari possit, neque Deus in natura humanâ nobiscum conversans; quò incarnationis mysteria idoneus fuit, qui merito sanguinis sui effusi esset Jesus, et salvaret populum suum.



convenient, ut simpliciter convenire dici non possint. Non enim ille ex secreta viroque occultâ puella natus, nec ille verus Emmanuel, nobiscum Deus; nec ille qui hostes superaverit ac despoliaverit, si illos tunc Jerusolymorum oppugnatores, sive demones humani generis crudeles occupatores, sed Salvator noster Jesus Christus. Ita porro et cætera ferè Salvatoris Christi sub umbrâ typove aliquo prædicta fuisse, cui prophætiae verba, aliâquâ ex parte, at vel non integrè, vel non perfectè, minimè verò principaliter, conveniunt.

In eodem vaticinio Judæi legunt *Immanuel*, et primo vocali puncto; alio: *Hemmanu* sive *Himmanu* Nobiscum est, et *Deus*. Emmanuelis autem nomine Christus celebratur, primùm quia Deus est nostrâ vestitus substantiâ, humanitate deitatis in personâ unitatem junctâ, tanquàm si dicas, Deus id quod nos, Deus nobis similis homo, juxta illud, *Verbum caro factum est*, Joan. 1, v. 14. Deinde quia nobiscum in terrâ homo Deus conversatus fuit, juxta illud: *Verbum caro factum habitavit in nobis*. Postremò quia per eum Deus nobiscum, se esse, nobis propitium, benevolam, benignum, ac præsto ad auxiliandum, promovendum, atque orandum esse ostendit: *Deus enim erat in Christo mundam reconcilians sibi* (2 Cor. 5, v. 19), illum per Christum ad se adducens (Rom. 5, v. 2), et divina efficiens consortium natura (2 Pet. 1, v. 4), ita ut non tantùm significetur hoc nomine Deus esse id quod nos, verùm etiam nos significetur quodam modo esse id quod Deus. Itaque continet hoc nomen tacitam in se antithesin, cum eo præsentia genere quo Deus adiut veteri populo, de quo Deut. 4, v. 7, et 7, v. 21, daturque intelligendum, illi populo in umbris et figuris præsentia sue signa dedisse Deum; nobis verò demùm reipsâ, verè, plenè, et in solidum, per Christum conjunctum esse. Sed hic rursus arguantur Judæi, quomodo Christus noster Emmanuel vocatus sit, qui Jesu nomen accepit. Ignorant imperitii, aut perversi certè ignorare se simulant, frequentissimum Scripturarum loquendi modum, quo res hoc aut illo nomine vocari dicitur, cum hujusmodi publicitatis agnoscat et prædicatur. Loca apud prophetas occurrunt frequentia, Isa. 1, v. 26, item 9, v. 9; Jer. 23, v. 6; Ezech. 48, v. 35, et alia plurima. Nam quia nihil æquè rei congruit ac proprium illius

VERS. 32. — HIC ERIT MAGNUS; absolute scilicet omni magnitudinis modo. Quo significat maximum futurum hominem, qui maximus erat Deus, ut Bern. hom. 5, in *Missis*; loquitur enim de illo, ut homine futuro. ET FILIUS, id est, quia Filius, ALTISSIMI VOCABITUR; id est, non tantùm erit Filius Dei, sed etiam talis credetur et celebrabitur, jure scilicet, non solum hominum opinione. Nam juxta phrasin Hebraicam ista vocabitum significatur, ut etiam sit Filius altissimi consubstantialis. ET DABIT ILLI DOMINUS DEUS EJUS; id est, non tyrannicè invadet, sed Deus illi tanquàm homini daturus est SEDEM DAVID PATRIS EJUS, id est, thronum ac regnum David. Ex quo tanquàm filius nasciturus est. Quibus verbis eum significat futurum Messiam seu Christum, illum videlicet Davidis filium, qui ei promissus erat, successurus in

nomen, nihilque notius, celebrius, atque in ore frequentius est rei nomine ubi de eâ agitur; hinc iste loquendi apud sacros scriptores modus, ut dicitur res vocanda hoc aut illo nomine, que talis erit propterea qualem nomen fore significat, atque ut hujusmodi publicitatis habebitur celebrabiturque. Vocabitur ergo nomen ejus Emmanuel, id est, credent, agnoscent, prædicabunt eum Emmanuelem, cujusmodi erit; hoc eum nomine laudabunt et celebrabunt, quod homo inter homines Deus, humani generis assertor, reconciliator, instaurator. Quàm verò conveniat Emmanuelis nomen cum Jesu nomine, ita ut aptissimè Mattheus ad hujus comprobationem illud afferat, manifestum sit etymologicam utriusque rationem conferent. Salvum enim facere à peccatis, nullus nisi Deus potest; nec nisi homo Deus, ita ut divina satisfiat justitiæ. Cum quibus verò Deus est, nisi cum liberis peccati servisque justitiæ?

Intellexit autem orationem Virgo, et significationem vaticinii apertè cognovit. Notas enim et celebres passim inter pios fuisse hujusmodi prophetias, verisimile est: præter hoc quòd Virginem in prophetarum lectione valdè fuisse exercitatum, vel nobilis ille ipsius hymnus qui legitur infra v. 46, satis superque loquitur. *Revolve, Maria, prophetiam lectionem, ait Augustinus, aut quisquis est auctor serm. 21, de Diversis, in Appendice: Neque enim te scientia divinarum potest præterire librorum, que ipsam plenitudinem paritura es prophetarum. Recole in libro Isaie propheta virginem quam legisti, et gaude quia tu esse meruisti.*

VERS. 32. — HIC. Describit qualis futurus sit hic filius, ut Virgini addat animum, quò consentiat in conceptum.

ERIT. Loquitur de hoc filio ut homine futuro, quia qui magnus Deus erat, magnus homo futurus est, ait D. Bernardus hom. 5 in *Missis*.

MAGNUS. Perfectissimus omnibus verè magnitudinis modis, ita ut inter mortales nullus eo major. Dum enim nihil addit, sed absolute magnam fore prædicit, significat excellentissimam magnitudinem, quantam nemo unquam assecutus est. *Hic erit magnus*, inquit Titus, non quidem ut Joannes, (magnus coram Domino, supra, v. 157), sed ut Dominus ipse et

regnum, et illud restauraturus, de quo Isaie 9, v. 6, et Psal. 151, v. 11. Regnum autem intelligitur, quo non solum Judæis, sed omnibus gentibus regnaturus; intus quidem per fidem et charitatem, exterius verò per leges, penas et præmia. Cujusmodi regem in Christi regno, id est, in Ecclesiâ jam videmus. Hujus jus ei datum in conceptione, exercitum in predicatione, periculo cum collocatus est ad dexteram Patris, complementum post judicium. Vocatur autem *Regnum David*, quia sicut promissum, ita etiam datum est David, sed in filio, et inchoatum in subditis David, nempe Judæis, ac denique, ut Bern., hom. 4, in *Missis*, quia in carnali Davidis regno velut typo adumbratum, sicut etiam in Davide Christum; ita ut hæc de causâ etiam David appelletur, Jerem. 50, v. 9, et Eccl. 54, v. 25.

orbis conditor; hoc enim denotat quod mox subditur: *Et filius Altissimi vocabitur.*

Er. Pro quia vel nam. Declarat enim quibus res futurus sit magnus, duabus potissimum, nomine Filii Dei et regno.

FILIUS, consubstantialis.

ALTISSIMUS. Unum est ex nominibus Dei, quod Hebraicè dicitur *heion*, deductum ab *hala*, quod ascendere significat, quòd supra omnia ea quæ sunt, sit in supremo et altissimo gradu, essentiali et gloriâ omnem sensum excedens. Deus altissimus sive summus vocatur, non quòd sint alii dii ipso inferiores, sed quia non est, inter eos qui dii, sive habentur duntaxat, sivesuo etiam modo sunt, multò minus inter alios, quicumque ei conferendus, potentia, sapientia, bonitate, cæterisque perfectionibus. *Non est similis tui in diis, Domine* (ait Psalmographus, Psal. 85, v. 8), et non est secundum opera tua. Et Psal. 88, v. 7: *Quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit Deo in filiis Dei?* Quocirca *Deus Deorum* vocatur, Psal. 49, v. 4, hoc est enim: *Deus Altissimus*. Altissimi ergo, id est, Dei, q. d.: Filius non tantùm tuus, verùm etiam Dei. Significatur duplex ejus nativitas, et duplex natura. *Nam quia una fuit hypostasis*, inquit Theophylactus, *revera filius Altissimi fuit filius Virginis. Denè ergo magnus*, ait D. Bernardus homil. 3, super *Missis*, qui filius Altissimi merebitur appellari. *Planè magnus*, qui tam magnus quàm Altissimus, quia et ipse Altissimus, ac superior omnibus creaturis. Legitur quidem de omnibus regibus ac judicibus scriptum, Psal. 81, v. 6: *Ego dixi, dii estis, et filii Excelsi seu Altissimi omnes*; sed adoptione seu similitudine quâdam, nimirum accepti à Deo potestate, representationeque personæ, illi dicantur Dii Altissimi filii; Mariæ verò promittitur, qui naturâ filius Altissimi vocetur, quòd diximus.

VOCABITUR. Poterat dicere, erit, quemadmodum dixerat, erit magnus, quia de homine loquitur quem Virgo conceptura erat, qui antequàm conceperetur, non modò non Filius Dei, sed ne homo quidem erat: ante conceptum, filius Virginis, non erat, sed futurus erat Filius Dei; sed noluit dicere erit, ne detrahere videretur æternitati ejus, quasi personæ Filii Dei ante nativitatem ex Virgine non existisset, quæ est hæresis olim damnata. Dixit ergo quod amplius est, vocabitur; non erit solum, verùm etiam vocabitur, quod est, habebitur, credetur, agnosceretur, prædicabitur, celebrabitur, coletur. Vocabitur, ore cæntorum credentium, inquit auctor libri de Mirabilibus S. Scripturæ lib. 5, cap. 2. Frequens est phrasin hæc in sacris utriusque Testamenti litteris. Non enim intelligit angelus, quòd quocumque modo vocabitur, sive verè sive falsò, sed quòd jure ita vocabitur, Dei Filius manifestatus in carne, 1 Tim. 3, v. 16; et declaratus in virtute, Rom. 1, v. 4; quemadmodum Joannes evangelista scribit, cap. 1, v. 14: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à Patre*. Porro Jesum vocatum fuisse Filium Dei, dum inter morta-

les adhuc ageret, testantur evangelia, quæ à pluribus vocatum et agnatum esse Filium Dei referunt; à Petro, Matth. 16, v. 16; à Marthâ, Joan. 11, v. 27; à Nathanaë, Marc. 13, v. 59. Ex quo verò mortalem viam cum immortalî commutavit, datum est illi et divulgatum est hoc nomen, quod est super omne nomen, per omnes gentes, et permanet hodiè, manebitque æternum, ut vocetur, agnoscat, et adoretur, Filius Dei, æqualis Deo Patri, unusque cum Patre Deus, nunc per fidem, tandem per visionem.

DABIT. Non invadet tyrannicè, vi aut malis artibus; sed legitimè obtinebit, dono, non hominum, sed Dei. *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Ston montem sanctum ejus*, Psal. 2, v. 6. Illi ut homini. Nam ut Deus habuit omne imperium jam inde ab æterno. Cum universæ creaturæ opifex et conditor esset, ait Titus, ratione humanæ naturæ, ex liberali patris denatione, accepit gentes, in hereditatem, juxta Psal. 2, v. 8. Potestas data est illi ut Dei Filio quidem, jam inde ab æterno, generatione; ut Filio hominis autem, dono. Quam naturâ et æterno habuit quatenus Deus; dono accepit quatenus homo. Et ab initio quidem conceptionis, mero simpliciter dono eam habuit; ratione unionis humanæ naturæ cum divinâ; sed jam à resurrectione, eminentiori modo assecutus est. Tribus enim novis rationibus, à resurrectione data est Christo homini omnis potestas; unâ ratione, quod ad modum, quia morte sua eam promeruerat; quam enim antea dono simpliciter habuerat, à resurrectione accepit merito mortis à se toleratæ. Docet hoc Apostolus, Philipp. 3, v. 8: *Humilitavit temetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis; propter quod et Deus exaltavit illum*. Quia omnibus quæ in cælo et in terrâ, ac nominatim hominibus, inferiorem se haberi passus fuerat; omnibus que in cælo et in terrâ, suo merito prepositus est, ac nominatim jus acquisivit, homines, quos suo sanguine redemerat, in regnum suum congregandi. Alterâ ratione, quod ad statum; quia qui fuerat homo mortalis miseris mortique obnoxius, factus est immortalis; qui in terrâ conversatus, jam ascendebat in cælum; decebat enim cum ejus potestati omnia subjecta sint in cælo et in terrâ, mortaliu statu superiorem, v. sublimem atque immortalem in cælis agere. Tertiâ ratione, quod ad usum et notitiam, Christo homini à resurrectione data est omnis potestas in cælo et in terrâ. Usus est enim hæc potestate, quando emisit discipulos suos, prædicandi nominis sui causâ, in mundum universum, et non vi aut armis, sed prædicatione humilium, miraculis stabilita, mundum universum suæ fidei subjecti; uter denique, quando judicaturus est vivos et mortuos. Usus quidem fuerat hæc potestate et ante resurrectionem, miraculis quibusdam in Judæâ editis et aliis quibus ad fidem attractis; sed modica hæc, si iis comparantur, quæ egit à resurrectione per discipulos. Usum porro sequitur notitia; ita factum est, ut dum utitur hæc potestate, omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris, Pa-



milliare autem est Scripturæ, ut res tum fieri dicatur, cum innoscit.

DOMINUS. *ἄρτι*, Deus ejus (secundum humanam naturam) ejus est regnum omne et imperium. Dan. 7, v. 15: *Ecce cum nubibus caeli quasi Filius hominis veniebat, et usque ad antiquum dierum pervenit, et in conspectu ejus obvoluerunt eum; et dedit ei potestatem et honorem et regnum.*

SEDEM regiam; thronum, regnum. Euthymius: *Regnum et potestatem*; faciet ut sedeat in throno, ut oblineat, occupet et gubernet regnum.

DAVID, quod David olim oblinuit.

PATRIS ejus, patris tui, ac proinde etiam ejus, secundum humanitatem: loquitur per anticipationem, intelligens postquam natus fuerit. Nam mediâ matre Mariâ Jesus fuit ex semine David, ex filiis sue nepotibus David; quamquam videri possint evangelistæ appellasse filium David, tanquam verum et proximum filium, promissionis ac fidei virtute. Frequens est Hebræis ut filiorum appellatione nepotes et posteriores omnes intelligant; sed videri possit evangelista studiosè filii servasse vocabulum propter promissionem formam, quæ Davidi et Abraham polliceri videntur, fore non tam ut ex ipsorum posteritate, quam ut ex illis ipsis, beatum illud semen exoriatur. Ergo Davidis et Abraham filius dictus sit, quasi, non tam fuerit illi interesserunt oriundus, quam verus et proximus ipsorum filius, promissionis ac fidei virtute. His enim penultimè facta fuit de Christo pollicitatio, Gen. 12, v. 5, cap. 22, v. 18; idcirco eorum ab initio memini. Porrò Davidem præponit, imprimis quò commodius genealogia series ab Abraham inchoanda textatur, tum verò maxime, quia Davidis nomen eâ ætate omnibus in ore erat quocumque de futuro Christo sermo incidebat, Joan. 7, v. 42, quam celebritatem induxerat id, quò Davidi clarior fuerat data promissio. His porro verbis angelus Virginii intelligendum dat, filium quem ipsi pollicetur, fore Messiam seu Christum, nimirum fore illum Davidis filium, qui Davidi ita promissus fuerat, ut successor in regnum, regnum ipsius possessurus et confirmaturus esset in æternum. Psalm. 131, v. 11: *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam, 2 Reg. 7, v. 12, et seq.: Cuique completi fuerint dies tui, etc., suscitabo semen tuum post te quod egredietur de utero tuo, et firmabo regnum ejus, etc. Ego ero in Patrem, et ipse erit mihi in Filium.* Nec ad has solum promissiones respicit angelus, sed et ad eas quas propheta Davide posteriores his consentaneè scriptas reliquit, nominatim Isaias cap. 9, v. 6 et seq.: *Parvulus natus est nobis, etc. Multiplicabitur ejus imperium, etc. Super solium David, et super regnum ejus sedebit, ut confirmet illud et corroboret in judicio et justitiâ, amodo et usque in sempiternum.* Cùm autem regnum David jam planè concidisset, exclusis non tantum nepotibus Davidis, verum etiam cognatis Judæis atque Israëlitis, nimirum Herode alienigenâ illud occupante; intelligit angelus, illud de integro erigendum, restituum, et redintegran-

dum, Deo faciente, per Mariæ filium, ita ut perficeretur illud propheta Amos cap. 9, v. 11: *In die illâ suscitabo tabernaculum David quod cecidit, et reedificabo aperturas murorum ejus, et ea que corruerant instaurabo, et reedificabo illud sicut in diebus antiquis, etc.* Nec dubium quin hæc S. Scriptura loca noverit virgo Maria, et intellexerit angelum ad ea respicere: passim enim id temporis, Messias filius David ab omnibus expectabatur, secundum Scripturas, regnum David restauraturus; unde illa vulgi acclamatio Jesu, Jerusalem solenni pompâ ingrediente: *Benedictum quod venit regnum patris nostri David*, Marc. 11, v. 10. Quando autem hæc angeli promissio sit impleta, non obscurum est. Jus hujus regni dedit Deus Jesu ab initio conceptionis, quando parvulum unxit in utero materno *oleo lactis vire consortibus suis*, Psal. 41, v. 8; *uxit, inquam, Spiritu sancto et virtute*, Act. 10, v. 38, usum autem et exercitium tunc dare cepit, quando illo predicante evangelium regni, et adhibente non pauca regæ potestatis miracula, hos illos Judæorum fidei illius subjecti; perfectè tandem dedit, quando assumpto in cælum à resurrectione, et collocato ad dexteram suam, *dedit potestatem omnem in cælo et in terrâ*, Matth. 28, v. 18, et *omnia subjecti sub pedibus ejus*, Ephes. 1, v. 22; denique perfectissimè datus est, quando fiet quod quotidie oramus: *Adveniat regnum tuum*. Sed quomodo est hæc sedes seu regnum David? neque enim ad hunc modum regnavit David. Regnum est David, primum quia, ut promissum fuit *Davidi in filio*, ita datum Davidis filio, Jesu, inquam, ex stirpe Davidis prognato, et quidem proximo sui temporis hæredi Davidici regni secundum carnem (quod quidam verisimiliter credunt), quamquam nobilioribus titulis possideat, ratione, inquam, unionis naturæ humanæ cum divinâ, et ratione donationis Dei Patris suique meriti. Josephi autem legitimum hæres, Jesus Salvator noster fuit, quippe filius ejus non quidem naturalis aut ab eo genitus, sed nec secundum vulgi opinionem et famam publicam tantum, ut neque adoptivus; sed reipsâ proprius ac legitimus, ipsi legitimè ex uxore Virginie, nec aliunde ex ullo viro, virtute Spiritus sancti, in sanctissimo conjugio conceptus, natus, generatus, ac divino munere datus; quò regnum, ejus ipse hæres quidem erat, sed assumere illud atque erigere nequaquam valebat, operâ ingeniti illius filii ipsis, restitueretur et exaltaretur. Nam cùm legitimo matrimonio junctus esset Josephus virginii Mariæ, esseque proinde Mariæ corpus, corpus ejus, quin et una ipse cum eâ esset caro, jure etsi non re (sunt enim conjuges una caro, jure quidem priusquam conveniant, re autem post; et Josephus, si Deo fortè virginitatem voverat, non juri matrimonii cesserat, sed jure executioni) proles è Mariæ carne genita, ex ejus genita esset carne. Dùmque inviolatè connubi fide, legitimè Deo operante qui nihil non legitimè operatur, cuius libero dominio non subtrahit uxorem mariti auctoritas, in connubio concepta est, legitima connubi illius

Josephi et Mariæ proles fuit; ita enim B. Augustinus, dum conjugii illius bona dinumerat, Jesum prolem dicit: *Omne* (inquit lib. 1 de Nuptiis et Concupiscentiâ, cap. 11) *nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, Sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Jesum: fidem, quia nullam adulterium; Sacramentum, quia nullum divortium.* Tuetur hæc sua verba, libri in Julianum cap. 9. Succedit autem jure gentium in paternam hereditatem, is qui solius publicæ famæ testimonio filius habetur: quanto magis is quem et fama publica filium credit et reverè è conjugio illo Deus edidit, uxorem, quod solet aliàs mariti opera, jam absque illius operâ, suâ solius virtute, imprægnans? Quocirca à Josephi morte, regalis Davidicæ familie dignitas, ad Jesum recto ordine devenit; sive non promissione Dei tantum ut donatione, sed hæreditariæ successione jure, sceptri Judæici occupator. Secundò regnum Christi vocatur regnum David, quia Christus eidem populo rex datus est cui David; quamquam enim Christi regnum propagatum est per omnes gentes, cepit tamen ab oculis domus Israel, Matth. 15, v. 24; quæ quidem primum in regno locum obtineant, quod declaratur proximo versu. Tertio ac postremò regnum Christi vocatur regnum David, quia adumbratum fuit regno David, quia regnum David constituerat Deus typum regni Christi, et rex David præfigurabat personam Christi ex se nascituri. Sic Theophylactus inter Græcos, Bernardus hom. 4 in *Missa* inter Latinos. Hinc fit ut frequenter Propheta posteriores, nomine Davidis intelligant ipsum Christum. Jeremias, cap. 30 v. 9: *Serviet Domino Deo suo, et David regi suo, quem suscitabo eis.* Ezechiel cap. 34 v. 25: *Et suscitabo super eas pastorem unum qui pascat eas, sereum meum David.* Nec parva est similitudo inter utrumque. David adhuc parvulus, acceptus de post festantes, unctus à Samuel fuit in regem Israel, qui postquam aliquot annis latuisset, cepit adungere sibi aliquos, præsertim qui in angustia essent constituti et amaro animo, cum quibus adversa multa passus, tandem Saule mortuo, obtinuit regnum super Judam, deinde etiam super reliquas tribus Israel; quod regnum ita prudenter et fortiter administravit, in innocentia cordis sui et in intellectibus manuum sanarum, ut debellatis undique hostibus longè latèque propagarit, et postremò amplissimum, pacatissimum ac felicissimum filio Salomoni reliquerit. Jesus adhuc infans Spiritu sancto unctus à Deo Patre est in Regem Israel, qui postquam ad ætatem usque virilem in fabrilis domo latuisset, cepit adungere sibi pauperulos aliquot idiotas, discipulorum nomine, cum quibus adversa multa passus, tandem Diabolo per crucem superato, agnitus et receptus est Rex Israel à magnâ Judæorum mul-

VEN. 35. — ET REGNABIT IN DOMO JACOB, totâ scilicet, non unâ vel alterâ tribu; per quam intelligit universam Ecclesiam, etiam omnium gentium, quæ à posteris Jacob inchoata fuit; et gentes merito fide in familiam Jacob accipit. Nam ex Judaico populo

titudine, quorum operâ, spiritu sapientiæ abs se instructorum, inter medias hostium persecutiones propagavit nomen ac regnum suum per omnes gentes mundumque universum, à mari usque ad mare, et à lumine usque ad terminos orbis terrarum. Ita illud administrans, ut emeritos milites singulos à militiâ transferat ad regni quietos ac gloriam; quorum numerus ubi fuerit completus, amplissimum, pacatissimum, felicissimum, denique æternum regnum geret, simile quidem Davidico, sed modis omnibus perfectius, quod docetur versu proximo, præsertim quod ad regni æternitatem. Quo autem modo et quâ formâ à Jesu restitutum erectumque sit regnum istud, ea quam describere aggreditur historia declarat; potest nihilominus intelligi ex primâ illâ regni à Davide institutione, ejusque absolutâ per Salomonem formâ; nam quæ David et Salomon in regno Israel gesserunt, scire oportet eadem à Christo revocanda fuisse, sed tantò præstantius, quanto excellentius illis nomen accepit. Licet enim sæpius dicatur Christus successisse in regnum David quàm in Salomonis, propterea quòd David fuerit Deus dilectissimus, primogenitus in regno Dei, Psal. 88, v. 28, et promissionibus oritur ex se Christi celebrior; tamen quia fastigium regni, et summa ejus majestas, per Christum restituenda ac perficienda, sed Salomone eluxit, succedere significatur Christus etiam in regnum Salomonis, dum veluti alteri excellentiorique Salomoni, ea quæ 2 Reg. 7, v. 14, de Salomone dicuntur, ad Hebr. 1, v. 5, Christo attribuantur, et regnum Christi Psalmo 71 sub Salomonis nomine creditur, quod supra annotavimus. Docetur ergo Christus alter esse Salomon, minimus quidem Davidis filius, abjectissimus et tanquam veniens habitus, sed qui, quod Salomon ille gessit regnum, et enormiter peccando dirupit, ac plurimis malis obnoxium reddidit, tanquam legitimus successor sit ab omni injuriâ vindicaturus, resuscitaturus, redintegraturus, et in summam gloriam adducturus, erectâ edificatâque ex Israele et gentibus magnificentissimâ ac toto terrarum orbe celeberrimâ Ecclesiâ, quam et redditurus sit æternum gloriosam, non habentem maculam aut rugam, ipse non jam Rex Israel tantum, sed Rex regni, et Dominus dominantium, ut sic, juxta promissam, fiam firma domus Davidis, et regnum thronusque ejus continetur confirmaturque in seculum et in omnem æternitatem. Itaque dum Evangelista suum ante omnia detulit Josepho honorem, tum ostendit, patrem Jesu putativum, fuisse ex genere David, id quò manifestum esse debuit iis quibus Evangelium primum est annuntiatum: deinde Mariæ simul ac Jesu parentes aperuit; denique hæreditario jure Davidici regni titulum à Jesu acceptum monstravit.

VEN. 35. — ET ITAQUE REGNABIT, sicut David, sed

velut olivâ, et ex gentibus velut oleastro, in olivam illam inserto, una arbor, unus populus, una familia, una Ecclesia, velut una domus Jacob facta est. IN ÆTERNUM, id est, non per solos annos quadraginta, non per successores, non cum interruptione aliquos



longè excellentius, pleniore, inquam, dominio ac potestate, nimirum corporibus non solum, verum etiam animis, et non tantum vivis, sed et mortuis, denique pro mero suo beneplacito; *regnabit*, quia in hoc seculo, ad se conversos justificabit, et iustificatorum vitam reget juxta legem suam; in altero autem seculo, animas quidem Dei ac sui visione habebit, corpora verò revocabit in vitam; denique et animas et corpora provocabit, et aeterna gloria ac felicitate donabit; sic enim descriptum est regnum eorum seu Christi, Matth. 5, v. 2.

In domo, super domum, familiam, posteror. Quia Jacob non fuerat rex, idcirco in domo ait; sed domus post in regnum versa fuit, Davidis tempore.

JACOB. Domus Jacob in duodecim tribus divisa erat; perique omnes reges, Davidis successores, non regnaverunt nisi duabus, Juda et Benjamin: vult ergo angelus dicere, quod Jesus regnabit, non solum duabus tribubus, verum etiam decem reliquis, quae in sacris historiis vocantur Israel, id est, duodecim tribubus seu universae posteritati Jacob in duodecim tribus divise, juxta nomina duodecim filiorum Jacob. Erat enim publica eo tempore Judaici populi expectatio, ut Christus non tantum resisteret regnum David, quale fuerat sub Roboam et sequentibus regibus, sed ut integrum resisteret, quale fuerat sub David ac Salomone, et Judam ac Israel em dicit ad modum separatis, iterum conjungeret, quemadmodum Osee praedixerat cap. 1, v. 11: «Et congregabuntur filii Juda et filii Israel pariter, et ponent sibi unum caput unum.» Sed intelligit angelus, per domum Jacob, Ecclesiam quam Christus collecturus esset, primum quidem ex posteris Jacob, cuiuscumque tandem tribus, deinde verò ex gentibus etiam cuiuscumque nationis. Apocalypsis cap. 7, v. 4, numerat centum quadraginta quatuor millia, ex omni tribu filiorum Israel, ex singulis inquam tribubus duodecim millia conversorum ad Christum; ex gentibus verò turbam magnam quam dinumerare nemo poterat. Per domum igitur Jacob, quod inquit Titus, «non Judaeorum tantum gentem significat, sed omnes omnino homines, qui per Salvatoris nostri gratiam, ex omnibus gentibus et nationibus, sancto regni adoptione potiuntur.» Hi enim omnes, etsi majori ex parte non sint ex posteris Jacob, censentur tamen de domo seu familia Jacob, quia soluto medio pariete maecciae, qui Judaeos à gentibus separaverat, utraque unum facta sunt, Ephes. 2, v. 14; Judaei, inquam, et gentes, unus populus, una domus, una Ecclesia, gentibus per fidem insitis in bonam olivam Abrahae ac Jacob, Rom. 11, v. 24: «Domum Jacob totam Ecclesiam dicit, notat V. Beda: quae vel de bonà radice nata, vel cum oleaster esset, merito fidei in

captivitate, sicuti David, sed interruptè, per se, in aeternum. Ut autem Aug. notat lib. contra Priscillianistas c. 7, id quod dixerat, in aeternum, exposuit, addendo: *Et regni ejus non erit finis*, ne quisquam aeternum acciperet pro longo temporis intervallo. Itaque significatur, tam regem quam regnum, et

«bonam est inserta olivam.» Gentes, Deus, novà et admirabili adoptione, inseruit in familiam Jacob, aggregans eas per fidem in Christum filium Abrahae et Jacob, quae prius extraneae fuerant; sic tamen ut Judaei, tanquam primogeniti, potorem tenerent gradum, et ab ipsis, tametsi numero paucioribus, nomen ferret Christi Ecclesia, Domus Jacob, quibus Christus promissus fuerat, quibus minister datus, Rom. 15, v. 8; denique ex quibus Christus ejusque Ecclesia originem ducunt. Tametsi igitur angelus praedicat Jesum regnaturum domui Jacob et duodecim tribubus, quemadmodum David; longè tamen amplius regnum intelligit quam Davidicum, nimirum ex Jacob per universum mundum spargendum, adscitis in familiam Jacob innumeris ex omnibus orbis nationibus.

In aeternum, in secula; *lehoham*, in seculum; quod rectè interpres exposuit in aeternum. Cum Davidi Christum comparasset angelus, hanc parte anteposuit, ne existimaret Virgo nihil cum Davidemajus habiturum. *Regnabit* autem, inquit, non tantum quadraginta annis, ut David, 5 Reg. 2, v. 11, sed aeternum; nec aeternum per successores, quod Davidi promissum fuerat, sed per seipsum, victuras et regnaturas aeternum, in domo Jacob, quod dictum est, quae et ipsa prouide aeternum erit regnum; quod non aliquando dividetur, ut regnum Davidis modo à morte Salomonis; nec interrumpetur, ut regnum Davidis à captivitate Babylonica; multò minus peribit aut concidet, ut rursùm Davidis regnum subintrante alienigenà Herode; aut abolendum aliquando vel antiquandum est, succedente alio perfectione; denique «ne cuncta duntaxat aeternum erit, ut aliis moriendo decedentibus, aliis succedentibus oriendo, species in eà perpetuitatis appareat,» verba sunt D. Augustini lib. 22 de Civit. Dei, cap. 4; sed expers mutationis durabit in secula, et florebit aeternum, sicut et rex ipse in secula aeternumque regnabit. Sed ne intelligeretur secula aliquando finienda, et aeternum pro longo temporis intervallo acciperetur, quemadmodum aliquando in veteri Testamento, addit Angelus:

ET REGNI EJUS NON ERIT FINIS. Unde D. Augustinus, cap. 7 libri contra Priscillianistas et Origenistas scribit: «Hoc quod ait, in aeternum, propter ipsam ambiguitatem exposuit addendo: Regni ejus non erit finis; ne quisquam aeternum hic sic acciperet, quemadmodum seculum finem quandoque habiturum.» Absolutè igitur aeternum erit, ita ut finem nunquam habiturum, et quod ad regem et quod ad cives; nec hoc mundo finiente finietur, sed ultra mundi finem protendetur in aeternum et in secula seculorum, id est, in secula infinita. Ipse rex sine fine vivet et sine fine regnabit, nullo admissio successores ejus aeternos sine fine futuros, nec ita, ut, aliis moriendo decedentibus, aliis succedentibus oriendo, species perpetuitatis appareat, sicut arbor perenni fronde vestitur; sed ita, ut totum regnum, et cives ejus sint immortales, ut August., lib. 22 de Civit. c. 1.

VERS. 34. — DIXIT AUTEM MARIA AD ANGELOM,

sore; et quicumque hominum semel adscriptus fuerit regno ejus, non excidet communiore regni per mortem corporis, sed à morte immortalis perfectus et sine fine fructur bonis regni. Incepit enim incipitque hoc regnum, et quod ad regem et quod ad subditos, in hac hujus seculi vitâ mortali, sed absolvi- tur demùm in vitâ aeternâ alterius seculi. Haec est aeternitas regni promissa Davidi in semine, quod est Christus, signanter Psalmo 88, ubi legis v. 4 et 5: «Juravi David servo meo: Usque in aeternum praeparabo semen tuum, et aedificabo in generationem et generationem sedem tuam;» rursus v. 30: «Et ponam in seculum seminem tuum, et thronum ejus sicut dies caeli;» iterum v. 36 et 37: «Semel juravi in sancto meo si David mentiar: Semen ejus in aeternum manebit; et thronus ejus sicut sol in conspectu meo, et sicut luna perfecta in aeternum, et testis in caelo fidelis.» Denique hanc hujus regni aeternitatem praedixerat Daniel cap. 2, v. 44, his verbis: «In diebus regnorum illorum, suscitabit Deus caeli regnum quod in aeternum non dissipabitur, et regnum ejus alteri populorum non tradetur; comminet autem et consumet universa aeterna haec, et ipsum stabit in aeternum.» Rursus capituli 7, v. 14: «Potestas ejus potestas aeterna, quae non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur.»

DIXIT. Facile timorem omnem posuit Maria, admonita ab angelo, et attento animo auscultavit quid nuntii afferret: quò bene intellecto, in paucâ demùm verba os laxavit.

AD ANGELOM. Inducitur quòd sciverit et tenuerit esse angelum Dei.

Quomodo, quâ ratione fiet, erit istud, ut scilicet concipiatur et pariam hujusmodi filium? Non abrogat dictis angeli fidem, nec dubitat an verè sint eventura; sed pro veris illa accipiens et habens, utpote à Dei legato profecta qui fallere nequeat, rogat prudenter modum quo futura sint, non desperando, sed inquirendo, quod ait D. Augustinus homiliae 44 capite 5, inter 50 homiliae, addens: «Dùm interrogavit, non de promissione dubitavit, quod enim futurum esse certa erat, modum quo fieret inquirebat,» ait idem lib. 16 de Civit. Dei, cap. 24. Similiter alii perique omnes veteres interpretantur, inter

quem videlicet jam angelum sentiebat: Quomodo fiet istud? Ergo credit id futurum, ejus modum inquirebat, ut August. 16 de Civit., cap. 24, et Ambr. hic: Haec, inquit, jam de negotio tractat; ille (Zacharias) adhuc de nuntio dubitat. Nam, ut et Beda observat, Zacharias rogabat. Unde hoc sciam? Virgo: Quomodo fiet istud? Quia ordinem obsequii sui inquirebat, non signum, cui crederet. Ex quibus patet imperitia et impietas Calvinii, qui ex his verbis colligit Virginem restrinxisse Dei potentiam, et minus malignè quam Zachariam, Quomodo fiet, scilicet quem Joseph, non cognosco. Haec est ratio cur quaerat modum, non scilicet curiositas, sed quia ipse magno per intererat. Porro illud, cognosco, non potest intelligi tantum de facto; futiles enim esset interrogatio, quia posset in futurum cognoscere,

Latinos Ambrosius, Beda, Bernardus; inter Graecos, Theophylactus, Titus. Hujus verba sunt: «Non quasi incredula interrogat, verum ut sapiens, rei quae denuntiabatur modum et rationem discere desiderat.» Contra Zacharias supra v. 18, signum requirebat, antequàm vellet credere: Unde hoc sciam, inquit. At Virgo: «non ait: Unde hoc sciam (notat Beda), sed: Quomodo fiet, ordinem videlicet obsequii qui subdatur inquirens, non autem signum cui credat flagitans. Haec jam de negotio tractat, inquit Ambrosius, ille adhuc de nuntio dubitat.»

Quomodo, postquam, quandoquidem. Dat rationem cur interroget modum, quia videlicet vulgaris modus, qui fit viro et muliere se mutuo cognoscendibus, locum non habeat, postquam ipsa virum non cognoscat.

Virum meum Joseph, cui nupsi, multò minis alium quævis.

NOX COGNOSCO, nullam cum viro rem habeo, nulla mihi cum viro consuetudo. Subaudit Virgo: Id quod Deus novit, et tu per Deum. Ceterum, non hoc solum intelligit, quòd jam actu non cognoscat virum; ridicula enim fuisset illa exceptio, si tempore et loco potuisset cognoscere; sed quòd nec cognoscat, nec cognoverit, nec possit cognoscere in futurum. Sic enim exponendum est illud non cognosco, ut à tempore absolutum, omne tempus includat; ut non cognosco jam actu, ita non cognovi, neque cognoscam. Hunc namque ad modum loqui solemus de iis quae nostrae sunt naturae, consuetudinis, propositi, aut voti: «Non bibo vinum: Non comedo carnes: Disci-puli tui non jejunant, Matth. 9, v. 14: Bonum est homini mulierem non tangere,» 1 Cor. 7, v. 1. Porro de eo quòd naturae est hic non agitur, quasi diceret, non possum cognoscere per ætatem aut aliud naturae impedimentum, quia ætate nullis adeoque nupta jam erat; nec tantum agitur de eo quòd consuetudinis aut propositi est, quasi diceret: Non consuevi cognoscere, aut decrevi non cognoscere; quia decretum seu propositum animi seu consuetudo, cum pro liberâ hominis voluntate mutari possint, non dedissent sufficientem causam interrogandi, Quomodo fiet istud? quae ob rem tanti momenti merito mutanda fuerant. Restat igitur ut intelligat Virgo se voto castitatis adstrictam non posse cogno-

nec de nudâ consuetudine aut proposito, sicuti dicimus: Non bibo vinum, quia posset consuetudinem et propositum pro re tanti momenti propria et prudenti voluntate mutare; sed de consuetudine seu propositi ita firmato, ut resilire non posset: quasi diceret, non possum aut non licet mihi virum cognoscere. Quòd cum fieri non solet nisi ex voto, hinc est quòd Bern., hom. 5 in Missus, Beda, Vissenus Oratione in Nativitate Christi, et inprimis August., lib. de Virginitate, c. 4, constanter inde colligant, cum fuisse voto virginitatis adstrictam, antequàm angelus ei loqueretur: imò antequàm nubere, ut August. Quia enim votum virginitatis, inquit, Israelitarum mores adhuc reusabant, desponsata est viro justo, non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro, quòd illa jam voverat.



scere virum; non posse, id est, non esse sibi liberum aut licitum per legem Dei; q. d.: Vovi non cognoscere. Votum enim Deo factum cum violari ac mutari non possit aut debeat, dubitanti causam affert quo modo conceptura legitime sit, quae votum castitatis Deo nancupavit, ac proinde non potest virum cognoscere, qui est ordinarius modus concipiendi. Votum castitatis à Virgine hic significari, intelligit D. Bernardus, enarrans verba Virginis, homilia 4 in *Missus*, ubi ait: «Cum sciat Dominus meus, testis conscientiae meae, votum esse ancillae suae non cognoscere virum, quae lege, quo ordine placebit ei ut fiat istud!» Ante Bernardum intellexit et D. Augustinus, cui libri de sancta Virginitate capite 4: «Prisquam, inquit, conciperetur (Christus) jam Deo dicatum de qua nasceretur elegit. Hoc indicant verba quae sibi factum annuntiant angelo Maria reddidit: *Quomodo*, inquit, *fiet istud, quoniam virum non cognosco?* quod profecto non taceret, nisi Deo virginem se ante vovisset. Sed quia hoc Israelitarum mores adhuc recessabant, desponsata est viro justo, non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro, quod illa jam volebat. Haec et alia plura in hanc rem illic Augustinus. Inter Graecos Gregorius Nyssenus oratione in nativitate Christi ad eundem modum verba Virginis edisserit: «Interdicta mihi est viri consuetudo, ut virum cognoscam fieri non potest; quo pacto hoc mihi continget? etc., quoniam Deo dicatum et consecratam carnem, velut sanctum quoddam donarium, intactam servari oportebat, etc. Quomodo mater ero absque viro? Josephum enim sponsum quidem novi, virum autem non cognosco.» Haec Nyssenus. Convincitur ergo ex hoc loco, Mariam servandae virginitatis voto Deo obstrictam fuisse, tunc cum angelus legatione apud eam fungeretur: imò antequam nuberet vovisse, sentit, quod vidimus, Augustinus; estque hoc verisimile, quia ut non corpore tantum, verum mente etiam, semper mansit virgo, ita non concubitus causâ nupsit, imò concubium natus exclusit. Nec tamen decepti sponsum, quod objicit Calvinus, quia conscientiam reddidit, scientiae ac consentienti nupsit. Non dubium quin Virgo ista futura Mater Christi, instinctu Spiritus sancti formata fuerit ad omnem perfectionem doctrinae christianae, etiam nondum promulgatae; quocirca etiam virginitatis Deo consecrandae consuetudo nondum esset in usu, consecravim eam tamen, suggerente Spiritu sancto, ut quam dignissima esset quae eligeretur in Christi matrem; ut etiam congruebat matrem Christi, omnium Christi discipulorum

Vers. 55. — Et respondens angelus, ut modum illius conceptus salvâ virginitate, de qua sollicita erat, explicaret, dixit: *Spiritus sanctus superveniet in te*, id est, loco viri coelestis super veniet in te. Nominat autem Spiritum sanctum magis quam Patrem aut Filium, duobus de causis: Primo, quia Spiritui sancto appropriantur opera gratiae, ut propterea eum Apostolus ad Hebr. vocet *Spiritum gratiae*. Summum autem opus gratiae fuit talis conceptus, et Virgini, ut

ac fidelium ducem esse ac magistrâ, atque exemplar in omni genere virtutis. Cum ergo vovisset illa votum virginitatis servandae Deo, ubi audivit conceptum partumque filii divinitus sibi promitti, rogavit, quandoquidem virum cognoscere non possit, qui est ordinarius concipiendi modus, quoniam modo conceptura sit? Non est dubium quin Dominus Deus mentem Virginis illustrârit, ita ut clarè intellexerit angelicam legationem, eâ, inquam, promitti sibi, quod esset conceptura et paritura Messiam regem, olim patribus promissum, et piis omnibus haecentis expectatum; aeternum, inquam, Dei Filium, futurum hominem; nec tantum intellexerit, verum etiam Angelo foris loquente, Deo intus persuadente, quomodo loquitur D. Bernardus homilia 4: *fide confortata*, acceperit promissionem, ut à Deo protectam, veram, et in ipsâ perficiendam. *Beata qua crediti sibi*, inquit infra Elisabeth v. 45. Quod cum ita esset, et consideraret Deo notum esse votum servandae virginitatis, quo tenebatur, nec posset in animum inducere divinâ voluntatis esse, ut votum frangeret, cui novebat puritatem super omnia placere, persuasit sibi, quod res erat, filium illum non vulgari modo à se concipiendum, cognitio viro, sed salvâ virginitate, alio insolito modo. Juvit eam ut hoc crederet propheta Isaïae: *Ecce virgo concipiet*, etc. Ad quam angelus alluserat. Quaesivit ergo: Quandoquidem, eo non obstante quod noveris virum cognosci à me non posse, voto prohibente, promittis mihi Messiam filium, ac proinde vulgaris concipiendi modus ex viro hic non sic servandus, quoniam obscuro modo fiet ut concipiam? Haec interpretatio est D. Ambrosii lib. 2 de Abraham Patriarchâ cap. 8, ubi ait: «Maria cum audisset ab angelo quod virgo paritura esset filium, respondit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Et jure respondit: Hoc est, cum id quod naturae est non suppetat, quia non solet parere virgo, quae viro non fuerit copulata; quæro quomodo praeter instituta naturae possim generare?» Nam quod idem Ambrosius in hujus loci commentario ait: «Legerat quidem Maria; Ecce Virgo in utero accipiet, sed quomodo fieret ante non legerat.» Neque vero curiositas fuit haec questio: ipsius enim intererat, scire ordinem obsequii cui subdi deberet, ut Dea loquitur, et quemadmodum ipsam gerere se oporteret in negotio quod per ipsam concipiendum erat, ut promptam se Dei voluntati exhiberet, et commodius ageret.

Vers. 55. — Respondens, satisfacere volens propositae quaestioni, et explicare modum quo Virgo conceptura esset sine viro.

sic fuerit mater Dei, et ipsi Filio hominis, quia nullis meritis propriis tanta divinitus ei obijgit, ut esset simul Filius Dei, prout declarat August. lib. de *Corrupt. et Gratiâ*, c. 11, et de *Duobus perseverantia* c. ultimo; et humano generi, quia eadem gratiâ fit quisque Christianus, quia ille homo factus est Christus, ut ait idem lib. de *Prædest. sanctorum*, c. 15. Secundo, quia ille est Spiritus sanctificationis, et ejus fons, cui opera sanctitatis appropriantur, ut hoc ipso intelligeret Virgo

Dixit, prout ipsi praescriptum fuerat à Deo.

Spiritus Dei, qui vivificat omnia, Psal. 105, v. 50: *Emittes Spiritum tuum et creabuntur.*

SANCTUS, sanctitatis puritatisque omnis auctor ac amator.

SUPERVENIET, desuper veniet, coelestis delabetur. Syrus tenet.

IN VEL SUPER TE. Erit tibi loco viri. Syrus omittit, in te, nisi quod subaudire videtur ex membro subsequente. Jam erat Spiritus sanctus in Virgine, sed ad alios effectus quam fecunditatis.

ET VIRTUS, vis, efficacia.

ALTISSIMUS, Dei Patris, id est, idem spiritus Dei efficacissimus. Idem enim indicat hic sermo, ait Euthymius. Spiritus sanctus vocatur virtus Dei, etiam infra 24, v. 49: *Quoadusque induamini virtute ex alto.* Et omnino frequens est Scripturis novi Testamenti, spiritum et virtutem conjungere; supra, v. 17; infra c. 4, v. 14; Rom. 1, v. 4, etc. Videtur angelus, summo consilio, usus nomine virtutis et Altissimi, quia eâ de re agebat, quæ divinam ac supernaturali potentiam postulabat, quam nomen utrumque declarat.

OBUMBRABIT TIBI, pro te, seu inumbrabit, cooperiet, teget, complectetur te, incumbet tibi. Syrus, *Proteget super te*. Theophylactus: *Obumbrabit*, id est, conteget te, undique te circumdabit. Similiter Titus: *Undequaque circumdabit te, circumvallabit te, complectetur te*. Utrouque membro, aliis atque aliis verbis, idem significatur, quod diximus; nimirum, quod Spiritus sanctus supplebit ac geret partes viri, quod Spiritus sanctus potenter operabitur in Virgine, quod solet vir in muliere. Quam ad rem appositè utitur angelus duobus verbis, quibus actus matrimonialis circumscribitur, superveniendi nimirum (supervenit enim se supergreditur maritus uxorem) et obumbrandi seu cooperiendi; cooperit enim maritus uxorem eique incumbit, quando cognoscit. Sive enim Angelus loco verbi *ἐμβραζω*, qui est obumbrare, usus fuerit verbo *ganna*, quod Syrus habet, sive *acach*, quod legitur Psal. 90, v. 4, ubi nos habemus: *Scapulis suis obumbrabit tibi*, utrumque Hebraicè significat operire ac tegere. Ac videtur ea consuetudo aliquando fuisse in Israel, ut vir accipiens uxorem, extendere alam pallii sui super eam, Ruth. 3, v. 9, id est, obumbraret seu teget eam ut pallii sui. Signum conjunctionis maritalis. Itaque verbo obumbrandi significatur cooperitio, incubatio, ac complexio, et consequenter fecundatio; virtutis autem Altissimi nomine, vis et efficacia singularis, naturæ viri superans, q. d.: Divina virtus fecundam conceptum illum summâ puritate esse peragendum. Et virtus Altissimi, scilicet Dei Patris. Hanc virtutem pherique veteres intelligunt Filium Dei, qui ab Apostolo vocatur *Dei virtus et sapientia*, ut ita tota Trinitas hic exprimitur. Posset tamen pro more scripturae usitato esse repetitio et explicatio precedentis, ut sit idem quod Spiritus sanctus efficacissimus, ut sentit Euthymius. Summæ enim potentiae opus fuit conceptus Virginis sine viro; unde et c. 24 de Spiritu sancto dicitur: *Donec induamini virtute ex alto*: OBUMBRABIT TIBI. Locutio est metaphorica, cujus

vidamque te reddet. Sed ne locus sit, sordidi quid aut immundi hic imaginandi, id faciet, inquit, descendens super te, Spiritus, corporis expertus, et ille sanctus ab omni imprimitate ac immunditia alienissimus. Summâ, Spiritus sanctus, ait, divinâ virtutem ac purissimè, operabitur in te, impregnabit te, quod solet non sine impurâ libidine ac sordibus uxorem maritus vi natura. Spiritus Dei sanctus, divinam in te virtutem exercet, ac sine virili semine efficaciter te fecundabit. Virile semen in mulieris utero infusum, duplex obit munus ad generationem proles, unum materiae, praecipuum verò causae efficientis. Spiritus sanctus, in Virgine, efficientiam omnem ipse administravit; sed materiae locum non subit. Virile semen ita agit in sanguinem muliebrem, adductum in locum aptum generationi, ut paulatim eo fingat ac formet corpus capax animae rationalis, cuius ex seipso orbis ac nervis. Spiritus sanctus, ex purissimis Virginis sanguinibus, absque omni libidinis sensu in matricem adductus, formavit momentis temporis Filio Dei corpus praeditum animâ rationali, nervis atque ossibus ex eddem Virginis substantiâ acceptis; quare Virgo mater omnes superavit, ampliorem materiam formando corpori filii sui praebens, quam reliqua. Docet angelus Virgine, modum quem quaerebat, quo Christus ex ipsâ sine viro esset concipiendus, fore, virtute Spiritus sancti. Sed quare Christus debuit de Spiritu sancto concipi? quia non decebat ut is quem oportebat nasci sanctum, quod sequitur, ordinario modo conciperetur, de viro scilicet, quandoquidem is modus transfundit peccatum in prolem. Quamvis autem peccatum naturæ exclusum fuisset, tam per conjunctionem factæ divinae, quam per gratiam praeservantem, non debebat tamen eo modo concipi, quod peccatum consummasset transfundi, sed tam ex parte propagationis, quam ex parte personae suae, à peccato prorsus esse alienus, qui ablaturo erat peccata mundi. Hanc ob causam, absque viri congressu, ex Virgine, Spiritus sancto viri partes agente nasci decuit Salvatorem. Praeterea ob coelestis Patris honorem, ne praeter eum alterum haberet Patrem, sed è solâ matre in tempore nasceretur homo, qui è solo Patre ab aeterno natus fuerat Deus. Postremo, ut ab omni libidinis atque impuritatis sordis procul ejus abesset nativitas, qui fons est puritatis, *candor lucis aeternae, et speculum sine macula Dei majestatis*, Sap. 7, v. 26. Caterum Spiritui sancto tributum, quam sancta Trinitas operata est, Christi conceptio (sunt enim divinae Trinitatis opera indivisa) quia opus fuit impri-obscritas multas explicationes peperit. Recentiores aliqui putant honestissimâ metaphorâ significari fecundationem Spiritus sancti: loco complexus virilis; q. d.: Spiritus mundissimus divinâ virtute castissimè sine viro te gravidam reddet. Qui sensus quamvis non videatur omnino incongruus, et à Theophyl. ad Tyto insinuat, qui exponunt: *Obumbrabit*, id est, undique te circumdabit et complectetur te; antiquiores tamen alia metaphorâ in hoc verbo notant. Aug. per *obumbrationem* significari sentit virtutem Altissimi velut umbrâ quâdam refrigeratam carnem



mis fecunditatis ac vivificationis, deinde puritatis ac munditiae, altissimum ab omni sorde, postremo misericordiae ac gratiae, misericordiam gratiamque omnem superantis, tum erga hominem Christum, tum erga universum hominum genus; (Aug. Enchiridii cap. 58, 59, 40); solet enim Scriptura Spiritui sancto tribuere ea quae sunt beneficentiae, liberalitatis, fecunditatis, et sanctitatis sive puritatis. Praeterea vitatur sermonis incongruitas; quae foret, si diceretur Christus, vel de Patre, vel de seipso conceptus. *Obseruare autem hic licet*, quod annotat Titus et Theophylactus: « Quomodo dūm Spiritum sanctum virtutemque et Altissimum Angelus nominat, totam sanctissimam Trinitatem Virgini patefaciat; praesertim eōm de Filio Dei, carnem induturo loquitur; neque enim dubium est quin Virgo fidem sacrosanctae Trinitatis, quam ante ipsam patriarchae ac prophetae divinitus acceperant, obtinuerit, clarēque intellexerit, hic agi de Filio Dei carnem ex ipsa assumpturo, quamvis ea fides nondum esset divulgata.

INOCENT. IDEO.

ET, ETIAM. SYRUS REJECIT ET IN LINEM VERSICULI.

QUO NASCETUR, quod nascitur; praesens est pro futuro proximē instante, et pro nascetur, claris veritas pignetur aut generalitur; nam de conceptu potius hic agitur quam de partu. Simile Matth. 1, v. 20. Usus est angelus neutro genere, tanquam proprium nomen non suppetere, quo rem explicaret: nec enim merum Deum dicere poterat, nec merum hominem, sed unum quid utramque naturam complecteretur. *Attende quomodo reverenter dixerit*, ait Bernardus: *credo quia non habuit quid proprie digne nominaret*, etc. Et certe si masculino genere dixisset qui, videri potuisset dividere personas Filii Dei et filii hominis, et filium Dei adoptione intelligere, non naturā.

EX TE, ex substantiā et sanguinibus tuis ut materiā. Manuscripta Biblia ecclesiarum cathedralium D. Donatiani et S. Audomari, cum aliis exemplaribus ab aliis annotatis omittunt illud, *ex te*, quibus Graeci libri plerique adstipulantur. Atqui plerique Latini libri, consentientibus Syriis et nonnullis Graecis, no-

Virgins, ut sine ullo libidinis aestu conciperet. Unde, epist. 57, q. 2, dicit quod Virgo cui dictum est: *Obumbrabit tibi*, sibi tali umbraculo nullo ardore concupiscentiae carnalis aestuabil: quod etiam tenget Gregor., lib. 5 Moral., c. 3; Hilari., lib. 2 de Trinitate, accipit pro *protegere et confirmare*, quia umbraculum protegit; q. d.: Proteget et juvabit te, ut concipere sine viro possis, itemque in conceptu et partu ab omni injuria contaminationis defendaris. Theophyl. etiam accipit, *protegere ad fovendum*, sicut avis, inquit, pullos legit, ut eos foveat et vivificet. Inocent. scilicet propter illam Spiritūs sancti operationem, QUO NASCETUR, Graecis γεννηθεν quod generatur, seu quod genitum fuerit; non enim agit de natiuitate, sed de conceptu, sicut et Matth. 1, v. 20. Accuratē autem observat et urget Epiph., haeret. 54, dicit, *et quod*, ut intelligatur id quod nascetur, adhuc semel esse genitum, ex Patre scilicet ante tempora, et iam iterum nasciturum secundum carnem. EX TE, id est, ex substantiā tuā; ut indicet filium Dei non allatum corpus de caelo, inquit Athanasius, epist. ad Epictet-

minatum Complutensi ac Regis, illud servat; quod quidem Titus Bostrorum episcopus et legit et interpretatur clarissimē, Athanasius autem episcopus ad Epictetum Corinthiorum episcopum etiam urget adversus haereticos illos qui Christi corpus non ex virginis corpore formatum volebant. Verisimile est igitur, ab hujus farinae hominibus, erasum aliquando fuisse illud, *ex te*. Ad dicitur et te, notat Titus, quod, quod nascetur, secundum naturam ortum ex illa ducere, adeoque naturalem illius foetum esse, certō persuadent.

SANCTUS, ab omni peccato et peccati contagio liberum ac Deo acceptum et gratum. Syrus, mutato neutro genere, quo caret, in masculinum, hic absolutum sensum, hoc modo: *Propterea is qui nascitur ex te, sanctus ipse* (id est, erit) *et Filius Dei vocabitur*. Quidam, quorum meminit Euthymius, jungunt nomen, *sanctum*, cum verbo *vocabitur*, hac distinguendi ratione adhibita: Ideo et quod nascetur ex te, sanctum vocabitur, nempe Filius Dei. Atqui iungendum est nomen *sanctum* cum verbo praecedente *nascetur*, et construendum, non tam ex parte anteriore: *Sanctum quod nascetur ex te*, quam ex posteriore: *Ideo quod nascetur ex te sanctum*, ita ut adverbium oblitentur, potius quam nominis; hoc sancto modo, hac sancta ratione; et conjunctio rationalis, vim suam exerat, tam in hanc priorem partem, *nascetur sanctum*, quam in posteriorem *vocabitur Filius Dei*. Nam quia non ex viro, sed ex Spiritu sancto natus est, ideo, et natus est sanctum ac sanctē, et vocatum est *Filius Dei*. Ad dicit autem angelus, *sanctum*, ad differentiam eorum qui ex viro et muliere nascuntur, nam hi omnes immundi nascuntur, et ex ipso modo conceptionis peccatum contrahunt; at quod ex Spiritu sancto et Virgine natus est, ac de ratione natus est, quā non possit peccatum incurere, sanctum, inquam, et sanctē, alienum ab omni peccato, et ab omni prorsus labe ac sorde immune. « Nos etsi sancti effluimus, » ait D. Gregorius lib. 18 Moral., cap. 27, « non tamen nascimur, etc.; ille autem solus veraciter sanctus natus est, qui ut ipsam conditionem naturae corruptibilis vinceret, ex commixtione carnalis co-

tum, vel per Virginem ut canalem transiit. No quis videlicet cum Eutychē putaret, quia conceptus Virginis fuit divini operis, quod non de natura concipiendi facta esset caro concepti, ut inquit Leo, epist. 10, c. 12. *SANCTUS*, iungendum est cum *nascetur*, construendum ex parte posteriori, non anteriori, ut habeat vim adverbii, potius quam nominis: q. d.: Quod nascetur ex te sancti, id est, sancto modo, ex Spiritu sancto sine viro; et ideo etiam sanctus tanquam gratia sanctificationis plenus, sine omni peccati originalis immunditia. Indicat hinc sensum Gregor. 18 Moral., c. 27. Non ergo hoc verbo unio hypostatica directē, sed puritas conceptus significatur. *VOCATUR FILIUS DEI*; propriē dicitur, sicut et erit; quod etiam Hebraicā per *nasci* saepe, iam divinus significat. Vanum enim esset ita tantum significari, si non esset. Ideo ergo quia ex virtute Altissimi umbrante conceptus, erit etiam Filius Dei; non quasi purus homo non potuisset ita concipi, sed quia talis natiuitas sine viro, supplente Deo vices viri, nemini conveniētia, nisi Filio Dei, sicut nec Filium Dei aliter decebat concipi.

«pula conceptus non est.» In quam sententiam scribit et D. Leo, serm. 4 de Nativitate Domini: « Creator ac Dominus omnium rerum, dignatus est unum esse mortalium, electū sibi matre quam fecerat, quae salvā integritate virginē, corporeā esset tantum ministra substantiae; ut humani seminis cessante contagio, novo homini et puritas incesset et veritas. » Denique Augustinus lib. 15 de Trinitate, cap. 18: « Non interduci fuit carnis concupiscentia, per quam seminantur et concipiuntur ceteri; sed ea potius remotissima, credendo, non concumbendo, sancta est fecundata virginitas, ut illud quod nascetur, ex propagine primi hominis, tantummodō generis, non etiam criminis, originem duceret. » Quamvis autem sanctus esset Christus à primo conceptionis articulo, ratione unitae naturae divinae, cum quā unione peccatum multo minus consistere potest quam cum quavis gratiā infusa gratuita faciente; tamen, etiamsi haec unio defuisset, vel ex vi hujusmodi conceptionis sanctus fuisset, et ab omni peccati contagio liber, *invoens, impollutus et à peccatoribus segregatus*, Hebr. 7, v. 26. Quomodo enim non sit sancta et immaculata conceptio, cujus auctor, non vir virtute naturae corruptus, sed virtute divinā Spiritus sanctus qui sanctificat omnia?

VOCABITUR, credetur, agnosceretur, predicabitur; à fidelibus, addit Euthymius.

FILIUS DEI naturā; quod ab initio tibi promisi; qualis iam inde ab aeterno apud Patrem existit; non viri alicujus patris. Ille repetendum mente est, cum ideo, et sive etiam, positum initio percipies; cum multas ob causas atque rationes agnoscendus sit Filius Dei, tum inter ceteras ab istam, quod conceptus sit virtute divinā de Spiritu sancto, absque ullo patre homine. Hinc enim in modum concipi atque hominem fieri nullius esse poterat nisi Filii Dei; quem solum non decebat hominem habere in terrā patrem, qui patrem in caelo haberet Deum.

VENIS. 56. — ET ECCE, exemplum praesens ac domesticum ejus generis quod tibi annuntio.

ELISABETH, uxor Zachariae sacerdotis.

COGNATA TUA, consobrina tua, creduntur enim Maria et Elisabeth fuisse filiae sororum, Maria Annae; Elisabeth Ismeriae; quarum sororum pater fuerit Solon Bethlehemitae ex tribu Judā et domo David, qui Ismeriam quidem nuptum dederit sacerdoti; fuit

VENIS. 56. — ET ECCE, domesticum scilicet exemplum in promptu positum; q. d.: Non magis difficile Deo erit tibi Virgini, quam illi sterili supra naturam conceptum datur, et familiarum permiscerentur. Neque hoc adfert, ut incredulitatem aut dubitationem Virgini tollerent, sed ut rem arcanissimam sensibili exemplo humano more confirmaret, et iuxta Bern., hom. 4 in Missis, miraculum miraculo addendo, gaudium gaudio cumlaret. *ELISABETH COGNATA TUA*; quia Judaea, ut Ambros. initio lib. 5 in Lucam; nam omnes Judaei vocantur *cognati secundum carnem*, ad Rom. 9, v. 3, et praecipuo quia materno genere erat ex tribu Judā et familia David, quamvis ex parte patris esset de filiabus Aaron. Unde quidam Mariam et Elisabeth filias fuisse putant duarum sororum ex tribu Judā, quarum una nupsit in tribu Levi, Anna vero mater Virginis in tribu Judā.

enim Elisabeth ex filiabus Aaron, supra v. 5; Amnam vero, Joachimo ex tribu Judā et domo David. Haec accepta dicuntur ex libello de Ortu Mariae, cujus auctor fuerit Cyrillus patriarcha Alexandrinus, ille qui praefuit concilio Ephesino adversus Nestorium celebrato; quae certē probabiliora putarim, his quae Nicephorus, lib. 2, cap. 5, et Hippolyto refert, tribuente Annae patrem ex tribu Levi et genere sacerdotali; quamquam pro Solone, alii Gazirum nominant Annae patrem ex tribu Judā; ipse Evangelista infra 3, v. 25, videri possit, vocare Eli. Ceterum etsi illud ita habeat, oportet tamen statuere contra libellum illum, Ismeriam Annā natā majorem fuisse, et Elisabeth quidem ex Ismeria adolescentiā fuisse genitam, Mariam vero ex Annā vetulā (ut certē vulgaris opinio habet, Annam steriliem, in procreta demum aetate actam fuisse filiā Mariā), quia Mariā agente annum actatis circiter decimum quintum, Elisabeth scribitur senex fuisse aetatisque procreta, et ad gignendam prolem inhabilis.

ET IPSA, etiam ipsa, me nuntio concepti praeter spem omnem et naturae vires FILIUM. Declarat quid proliis illa uter gestet, filium, inquam, non filiam; nec enim humanitas id facile adhuc scribi poterat; ut ostendat quomodo res ipsi sit cognita; ut certē etiam majus erat et miraculum et beneficium, filium ab ipsa conceptum quam filiam.

IN SENECTUTE SUA, quod in juventute suā non valuit. Quenammodum tibi iam me promittitur conceptus filii salvā virginitate; ita illi jam obligit non obstante senectute. Hoc enim virginitas senectuti comparatur, quod utraque ad concipiendum idonea sit.

ET NE EXISTIMES conceptum incertum aut dubium adhuc esse, HIC MENSIS, nisan seu martius EST SEXTUS à conceptu, ita ut res testata sit certissimis signis, utero tumido, foetu movente se ac vivente, tempore denique felicem partum promittente. Nam et vetula aliquando concepit, sed abortum ferē facit; quae vero ad sextum usque mensem queunt ferre perducere, extra periculum sunt. Nam sextum mense non contingit abortus à causā intrinsecā.

ILLI MULIERI, QUAE VOCATUR, quae ob longi temporis experientiam vulgō habetur et praedicatur STERILIS, non sine probro. Jam sextum mensem gestat uterum conceptio filio, naturā inhabilis ad generandum, tum propter aetatem procreta, tum propter naturae ste-

Feminis enim licebat alteri tribum suam habere, quando non erant haereditas; et ita periculum deerat, ne possessiones tribuum et familiarum permiscerentur. Sic enim David duxit Michol ex tribu Benjamin, et Jojada Pontifex duxit Josabeth, filiam regis ex tribu Judā. *ET IPSA CONCEPIT FILIUM IN SENECTUTE SUA*; id est, etiam ipsa, sicut tu, concepti divinitus in senectute, etiam in juventute non potuisses. Comparat enim conceptum in senectute concepti in virginitate, quasi utrobique impotentia. Et ne existimes rem incertam atque dubiam, HIC MENSIS EST SEXTUS, à conceptu, ita ut eum quilibet facile externis indicis cognoscere possit, ILLI QUAE VOCATUR STERILIS, id est, quae sterilitas vulgō est notissima, ita ut non sine probro passim sterili vocari soleat. Probat autem hypothesis ex generali thesi.



rilitem, jam inde ab adolescentiâ ipsius omnibus perspectam et cognitam, ita ut tam manifesta sit jam ejus fecunditas, quam fuit hætenus sterilitas. Affert exemplum hoc angelus, non ut fidem impetret apud Virginem dubiam, nec credentem se salvâ virginitate concipere posse filium de Spiritu sancto; non ut incredulitatis aut ambiguitatis aliquid Virgini auferat; sed ut altissimum mysterium, remque in se difficillimam, declaret, et credentem verbis suis, confirmet magis magisque per sensibile exemplum. Solet enim fides, que divinâ nixa auctoritate, recepit hæc illa ut vera, mira accipere firmitatis lucisque incrementa, si post accedant, vel rationes naturales, vel sensibilia exempla, consentanea eis que crediderimus, quibus declarentur, non contra, sed supra rationem esse; juxta illud Isaie, toties ab Augustino laudatum ex 70 Interpretibus, cap. 7, v. 9: *Nisi credideritis, non intelligetis*; credenti intelligentiam dat Deus, non fidem intelligenti. Quin autem B. Maria, tametsi plena gratiâ, fide ceterisque virtutibus semper profecerit ad finem usque hujus mortalis vite, non est dubium, jamque supra docuimus. Et quamvis minoris miraculi sit, sterilem animum concipere, quam virginem concipere; hoc tamen per illud angelus rectè confirmat, apud credentem, ut ejus fides augetur, (q. d.: Tam facilè Deus dabit tibi virginem quam illi sterili conceptum, cum illud utrumque supra naturam sit), præsertim cum illud præsens jam esset, et sensibus posset explorari, simile 1 Reg. 10, v. 1, 2, 5, et seq. Quare non attulit Saræ aut Rachelis sterilitatem ex sacris literis exempla, jam olim præterita, notat Chrysostomus hom. 49 in Genesim; sed præsens, quod oculis agnosci posset, et quidem domesticum ac familiare, quod magis etiam movere solet, quasi Dei mens sit, familiam illam, quamvis humilem, singularibus suis beneficiis illustrare, quod verè erat. Non solum enim ad majus lumen ac robur addendum. Virginis fidei, adhibuit hoc exemplum angelus; verum etiam ad hoc, ut *dum miraculum miraculo additur, inquit D. Bernardus hom. 4 in Missus, gaudium gaudio cumuletur*; ut Maria audiens Deum magnifica quedam secum et cum cognatâ moliri, habeat unde plus lætetur, et gaudium ipsi accrescat et solatium. Postremò ut Virginem excitet ad visitandam cognatam, ut *audiens, quod rursus ait Bernardus, cognatam vetulam et gravidam, cogit juvencula de obsequio, sicutque illa prope ante ad visitandum, parvulo prophete locus et occasio datur, quo minori adhuc Domino, sui officii valeat exhibere primitias*. Hanc enim aliisque ob cassas, infra, v. 40, latius declarandas, voluit angelus, Dei monitu, Mariam ad visitandam cognatam incitare.

VERS. 37. — *QUIA NON ERIT IMPOSSIBILE APUD DEUM OMNE VERBUM*; id est, nulla res Deo impossibilis; duplici Hebraismo, non omne, pro nullum, sicut Psal. 142, v. 2, et verbum pro re quam Deus dixerit aut promiserit. Nullum ergo verbum Deo impossibile, quia apud Deum nec verbum dissidet ab intentione, quia veritas est, nec factum à verbo, quia virtus est;

VERS. 37. — *ERIT FUTURUM PRO PRÆSENTI EST*; complectente omne tempus, quemadmodum et Genes. 18, v. 14; rursus Jerem. 52, v. 17; quibus ex locis angulus hoc axioma sumpsisse videri possit.

IMPOSSIBILE, Hebraicè est *ippale* mirum, arduum; Syriacè *hætel* difficile.

APUD DEUM, Deo, cujus ego nuntium ago. OMNE VERBUM, id est, nullum verbum, phrasi Hebraicâ, frequente litteris sacris, non omne, pro, nullum, Psal. 142, v. 2: *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*; quod est, nullus vivens. Nullum autem verbum, id est, nulla res, aliâ Hebræorum phrasi, non minus, imò magis etiam frequente. *Post hæc verba occurrit toties in sacris historiis, quod non est aliud quàm, post hæc. Quare Syrus hic vertit medem, aliquid. Dicit ergo angelus Deo nihil esse impossibile, quantumvis natura vires et rationis captum superet, Deum omnipotentem esse, facere posse omnia, et ut anus sterilis concipiat, et ut virgo pariat, et quæcumque alia potentia seu potentis sunt. Quibus verbis altius erigit Virginis animum in considerationem omnipotentia divina, ut quam securissimè recumbat in spem læti nuntii abs se allati.*

VERS. 38. — *DIXIT AUTEM, ERGO. Intellexit Maria modum concipiendi quem angelus significârat, non in varios verborum sensus distracta, ut nos, sed assuetu mox quid proprio sensu angeli verba vellet. Ut enim mens Dei erat, Virginem per angelum docere; ita addidit Deus anime Virginis tale lumen, quâli clarè perfecteque angeli sermonem intellegent. Postquam ergo intellexit se non viri, sed Spiritûs sancti operâ concepturam, Deo omnipotentem suam exerente, nihil ultra interrogat, sed solidâ fide arripens promissum, quamvis humanam rationem superans, totam se Deo incontinenter offert. Dixit ergo plena intellectûs ac fidei dono, credens Deo auctore futurum quidquid angelus dixerat.*

ECCE. Syrus addit, ego, quod subaudiendum aliqui est; est enim Hebraicum idioma: *Ecce ego*, frequente occurrens, 1 Reg. 5, v. 4 et seq. Isaie 6, v. 8, pro, adsum, præsto sum; offert enim se Virgo promptam paratamque in obsequium Domini.

ANCILLA DOMINI, ut decet ancillam Domini; ille Dominus est, ego ancilla, jure proinde cum possit ille me uti pro arbitrio suo, æquum est ut paratam ego me ipsi offeram ad omne obsequium. Non dicit, ancilla Dei, sed Domini, ut utriusque proprietatem clarius explicet, nimirum illius esse liberè præcipere et auctoritate uti, suum subiecti ac parere, postquam cognoverit illius voluntatem. Porrò non humano more ac civiliter loquitur, sed ex animo atque intimo affectu; et considerans unâ ex parte servitium suæ na-

nec modus à facto, quia sapientia est, inquit Bernardus, serm. ult., in Missus. Generalis igitur regula est; omnia Deum posse, præter ea, que si possent, non esset omnipotens, ut mori, falli, mentiri et similia, juxta Aug., 5 de Civit., c. 10.

VERS. 38. — *DIXIT AUTEM MARIA, incontinenter verbis credendo, et promissis consentiendo: ECCE ANCILLA*

turæ conditionem, ex alterâ Dei imperium ac voluntatem, potius quam magna Dei per angelum promissa, insignem declarat, cum humilitatem, tum obedientiam. *Vide humilitatem, vide devotionem*, ait Ambrosius. *Ancillam se dicit Domini, que mater eligitur nec repentinò exaltata promissio est*, Denique Bernardus homil. 4: *Que est hæc tam sublimis humilitas, que cedere non novit honoribus, inolescere gloriâ nescit? Mater Dei eligitur, et ancillam se nominat. Non mediocriter reverè humilitatis insigne, nec oblatâ tantâ gloriâ, oblivisci humilitatem. Non magnum est esse humilem in objectione; magna prostris ac rara virtus, humilitas honorata; ut et pulchra permissio virginitatis atque humilitatis, quod inquit homilia 2.*

FIAT. Ambrosius legit *contingat*.

SECUNDUM VERBUM TUUM, juxta promissum tuum. Brevissimo sermone, præ se ferente virginem modestiam, et universa que nuntiata fuerant complectitur, et angelum qui nuntiaverat honorat, q. d.: Operetur, ô angele, Deus in me, que tu cum in me operaturum annuntias; voluntas Dei tuo sermone declarata, efficiatur quàm celsissimè in me, ut scilicet concipiam et pariam Christum Filium Dei, salvâ virginitate, de Spiritu sancto. Non repetit ipsa angeli promissionem, nisi tectis verbis, consulens rursus humilitati, ne gloriari de eâ arrogantius videatur. Sicut autem humilitatis fuit, non querere honorem, imò habere de eo indignam; ita magnanimitatis fuit, oblatum à Deo acceptare ad multorum salutem. Assentitur enim Maria his verbis nuntio angeli, ejusque legationem amplectitur. Nam ad hoc missus fuerat angelus, ut non declararet solum Maria, Dei mentem esse, ut Filius ipsius ex eâ carnem sumeret, verum etiam ut Maria consensum ad hoc oblineret, quemadmodum pluribus verbis declarant, Augustinus serm. 48, de Sanctis, qui est secundus de Annuntiatione Dominiçâ, et Bernardus, homil. 4 in Missus est. Sed quare visum est Deo, exigere consensum Virginis? poterat in eâ operari quod vellet insciâ, imò etiam invitâ. Non decuisset Virginem fieri matrem nec scire que proles esset aut unde; multo minus impregnari invitam; quis enim amor matris erga prolem incertam, incognitam, aut invitè intrusam? Imò verò, qui incarnatio Filii Dei eò tendebat, ut corrigeret hominum voluntates, et charitate erga Deum accenderet: oportuit inprimis ut mater Filii

DOMINI, supple: Ego: sunt enim verba se promptissimam offerentis Deo. Quo sensu Hebræi usitatissimâ phrasi clere solet: *Ecce ego*, pro, præsto sum, ut patet 1 Reg. 5, v. 4, 5, 6 et 9. Porrò nomen ancilla spirat sublimem humilitatem, ut Bernardus, hom. 3, in Missus, que cedere non novit honoribus, nec gloriâ inolescet. Spiritus et obedientiam divinæque potentia commendationem; q. d.: Ego ancilla, ipse Dominus, cujus imperio me paratissimam decet obsequi, qui jure suo de me potest quidquid velit. FIAT MIHI SECUNDUM VERBUM, seu promissum tuum. Verba sunt non solum perseverantis in obedientiâ, quam veteres auctores passim prædicant, ut Iren. lib. 5, c. 35, qui dicit quod Maria obediens et sibi universo generi facta est causa salutis, sicut Eva inobediens causa damnationis; sed sunt etiam verba con-

Dei summa erga eam charitate ferveret; quod fieri non potuisset, nisi præcivisset quem qualemque filium et quomodò esse conceptura, in illiusque conceptum simul et in modum concipiendi consensisset. Id ergo fecit his verbis: *Fiat mihi*, etc., quantum non assentiat solum, verum etiam desideret optetque ut verbum Angeli in ipsâ perficiatur. *Ecce ancilla Domini*, apparatus officii est, inquit Ambrosius; *contingat mihi secundum verbum tuum*, conceptus est (voti.) Bernardus quoque: *Fiat*, desiderii signum est, ait, non dubitationis indicium. Et per hoc quod dicit: *Fiat mihi secundum verbum tuum*, magis intelligenda est affectum exprimere desiderantem, quam effectum requirere more dubitantis; quamquam nihil obstat intelligi, fiat, esse verbum orantis. Nemo quippe orat, nisi quod credit et sperat; vult autem à Deo requiri Deum etiam quod pollicetur, etc., v. homil. 4 in Missus. Postremò Græcus Euthymius scribit in hæc verba: *Jam non solum credidit, sed optabat etiam ut sibi contingeret, sicut dixerat angelus. Quomodo enim assentiat tantummodo, et non etiam optet ac desideret quàm flagrantissimè (quod quidem facti verentur, non humilitati ejus detrahant) id honoris ac felicitatis, ut concipere posset Filium Dei, omni amore votoque dignissimum, cum id ipsi divinitus promittatur non solum, verum etiam proponatur amplectendum; denique tantisper differat, quoad usque ipsa conditionem accipiat? Humilitas nec magnanimitas adversatur nec charitati. Quocirca Virgo, ita promissioni Dei subscribit, sequens quod vocat, ut effectum non modo expectet, sed etiam cupidè expectat. Quâ etiam ratione factum est ut dignis Filium Dei conceperit, exercens nimirum varios actus amoris et charitatis. Simul atque igitur Virgo, amoris plenum assensum præbuit, quod factum fuit his verbis: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*; mox in utero illius Verbum caro factum est; nec enim erat ratio cur diutius res annunciata differretur, cum nihil aliud expectaretur quam Virginis consensus; mox operâ Spiritûs sancti formato ex purissimis Virginis sanguinibus corpori, infusæque in illud anime rationali, conjunctis se persona Filii Dei, idique universum momento uno; que est Spiritûs sancti virtus infinita. Non enim prius paulatimque corpus formatum organique distinctum est, deinde infusa anima, ut solet, tandem unitus*

sensus dantis, quem ab eâ Deus expectabat, ut Augustinus, serm. 18, de sanctis; itemque desiderantis, desiderii enim signum est, inquit Bernardus, non dubitationis indicium. Unde Ambr.: *Ecce ancilla Domini*, apparatus officii est; *contingat mihi secundum verbum tuum*, conceptus est voti. Consensu igitur Virginis accepto, discessit ab illâ angelus tanquam legatione perfecta, ne videlicet ipsamet in eâ incarnatus crederetur, ut notat Athanas., serm. de Deiparâ: qui consequenter docet, tunc obrumbrante Virgine, virtute Altissimi salutarem conceptum fuisse consummatum. Quod longè verisimilius quam id quod putavit Bernardus, serm. 5, in Missus, quod Filius Dei in Mariâ suum nuntium prævenisset. Nam tunc non dicendum fuisset *Fiat*, sed: *Placet*; omniaque verba angeli recta non factam, sed futuram loquuntur.



Filius Dei : nam sic persona Filii Dei personam Filii hominis, hoc est, individuum hominis per se subsistens assumpsisset : quod Nestorianum est et damnatum. Naturam hominis assumpsit, non personam ; quod ut faceret, prevenit naturam humanam per se subsistentiam, faciens ut quo momento conciperetur, eo subsisteret, non in seipsa, sed in persona scilicet supposito Filii Dei. Unde factum est, ut etiam Filius Dei conceptus fuisse credatur, quamquam secundum carnem ; quia quo momento facta est conceptio, eo fuit Deus et homo. Quare cum assensum Mariæ statim consecuta sit Filii Dei incarnatio, non inducto ludunt quidam, cum scribunt, ut per primum Dei fiat conceptus est mundus, ita per secundum Mariæ fiat esse reparatum. « Dubium autem non est, inquit auctor tractatus cantici *Magnificat*, tomo 9 Operum D. Augustini, quin coelestium gaudiorum et æternæ dulcedinis miram atque inenarrabilem suavitatem Virgo conceperit, quando illud æternum lumen cum toto majestatis sue fulgore in eam descendit, et tunc non capit mundus, totum se intra Virginis viscera collocauit. Audacter pronuntio, quod nec ipsa plene explicare potuit, quod capere potuit ; sed Spiritu sancto docente didicerat sic sua per humilitatem tegere. »

Er, statim ut hoc Virginis responsum acceperat, et Filius Dei carnem assumpsit ; nam inter responsum Virginis et Filii Dei incarnationem, intervallum fuit vel nullum vel minimum. Simul ac per verbum suum conceperat, inquit Euthymius.

DISCESSIT, accessit, abiit, tanquam functus legatione sua, et confecta re ejus causâ venerat ; tanquam revertens ad Deum à quo fuerat missus, ut exponeret legationis sue successum. Id enim ideò additur, ut ex ipso discessu intelligamus, rem plenè fuisse perfectam, ob quam ut perficeretur adveniret. Cum enim fidelis esset minister Dei, credendum est non abisse, nisi legatione plenè expleta. Tendeat autem eò legatio ejus, ut Dei consilio Virgini exposito, impetratoque ejus assensu, Verbum caro fieret. Id simul atque perfectum fuit, discessit ab eâ, quod ad apparitionem exterioriorem, verisimile est enim, remansisse cum multis aliis angelis invisibiliter, custodiæ, ministerii, reverentiæ atque honoris causâ. Porrò si in accessu et primâ salutatione, usus est honorificentissimis titulis ; non dubium quin in discessu majoribus etiam reverentiæ signis sit usus, cum jam salutaret dominam suam ac reginam, quippe Domini ac Regis sui matrem.

VERS. 59. — EXSURGENS. Pleonasmus Hebraicus, *exsurgens abiit* (qualis ille respondens dixit), sumptus

VERS. 59. — EXSURGENS AUTEM MARIA ABIIIT. Pleonasmus est Hebraicus qualis iste : *Convertit et abiit, et respondens dixit* : IN DIEBUS ILLIS, id est, paucis post diebus, IN MONTANA, id est, regionem montanam Judææ (sunt enim et montana Galilææ), quæ incipiunt ab Emaus seu Nicopoli, et consurgunt paulatim usque ad montem Olivæ, ut Hieronymus, in cap. 10 Danielis. Extendunt se tamen etiam juxta ad austrum Jerusalem versus Hebron. CUM FESTINATIONE ; quæ seriè et ardentis affectus testis erat. IN CIVITATEM

à gestu parantis se ad iter. Simile 4 Machab. 42, v. 40 : *Exurgens abiit in Bethaan ; et 15, v. 24 : Et convertit Tryphon, et abiit in terram suam.*

IN DIEBUS ILLIS, quibus angelicâ legatione fuerat honorata, id est, paulo post, uno atque altero die postquam conceperat, angelo nuntiante. Non statim profecta est, utpote postridie manè (quamvis is sit quorundam error) ; voluit enim prius, uno atque altero die, domi apud se exercere animum fidemque suam, in dulci meditatione, conjunctâ cum gratiarum actione, grandium earum rerum quæ prædicte ipsi ac promissæ fuerant, jamque coeptæ imperi, postquam gravidam se experiretur. Hoc temporis spatium ita transacto, invisendam sibi judicavit consobrinam, de ejus prægnatione certior facta fuerat ab angelo ; non quasi incredula oraculo, inquit Ambrosius, nec quasi incerta de nuntio, nec quasi dubitans de exemplo : sed quasi læta pro voto, religiosa pro officio, quod paulo post latius explicabimus.

ABIIT, profecta est, ex Nazareth Galilææ, Josepho marito consentiente.

IN MONTANA, in montanam, scilicet regionem, et quidem Juda sive Judææ, quia sequitur, in civitatem Juda ; nam et montes erant in Galilæa. Intelligitur regio montana Judææ, sita ad meridiem Jerosolymorum. Syrus scribit *letouro*, in montem ; et propositio illo, cum festinatione, habet in montem, in civitatem Juda, clarè referens Juda ad utrumque nomen tam montem quam civitatem.

CUM FESTINATIONE, cum studio seu diligentia. Syrus utitur adverbio *betilait*, sedulo, diligenter. Festinatio (quæ fuit pro Virginis conditione, ejusque insueta proficisci, haud dubium) testis fuit seriè ardentisque affectus. Non hæsit in itinere, non salutavit obvios, non invisit amicos alios per quos erat transeundum ; sed posthabitis omnibus aliis rebus, festina præ gaudio, eò properavit, quò Spiritus sanctus impellebat, ubi gloriam Dei ex mutua cognatarum congratulatione mirificè celebrandam, non dubitavit.

IN CIVITATEM JUDA, seu Judææ ; Judæâ strictè acceptâ pro sorte tribus Juda. Non nominat Evangelicæ civitatis, quia, cum agatur de habitatione Zachariæ sacerdotis, facile sit intelligere esse Hebron, quæ sola civitas deputata fuerat habitationi sacerdotum in montanis Judææ. Jos. 24, v. 9, 10, 11, legis, quòd *Josue dederit filiis Aaron in primis Caritharbe, quæ vocatur Hebron, in monte Juda, et suburbana ejus per circuitum*. Fuit hoc iter longum, ex Galilæa in Judæam ultra Jerusalem ; facie quadrivulvi ; Hebron ultra Jerusalem ad meridiem scilicet

Juda ; in forte scilicet tribus Judæ sitam. Hanc aliqui Jerusalem fuisse putant, quòd ibi sacerdotes commorari solebant. Sed ratio hæc parvi momenti est ; erant enim sacerdotales civitates per diversas tribus dispersæ. Nec propriè Jerusalem erat civitas Juda, sed Benjamin. Alii volunt fuisse Hebron, quæ sacerdotibus erat in tribus Judæ et in montanis sita, alii aliam. Causa hujus itineris et festinationis erat, non quòd esset incredula de oraculo, vel incerta de nuntio, vel dubitans de exemplo Elisabeth, ut aliqui suspicantur,

nere octo circiter horarum, si non fallunt chartæ topographica. Quare non est verisimile, à Virgine solâ confectum esse hoc iter, sed comitatam fuisse ut minimum mulierem aliquam (nam de sanctis angelis non est dubium) fortè etiam Josephum ipsum. Nam cum instaret Pascha, potuit ille unâ operè Jerosolymam ascendisse ad diem solemnem (prout tenebatur) et illic remansisse, permissâ uxore ulterius abire ad invisendam juvandamque cognatam. Ipsum enim Josephum matrem Mariæ et Elisabeth salutationi non interfuisse, satis liquet ex Matth. 1, v. 18, 19, 20. Nec est incredibile Virginem transeuntem per Jerusalem, visitasse templum Dei, causâ gratiarum actionis ob accepta beneficia. « Mariam ergo, quæ ante sola in intuitu penetralibus versabatur, quod ait Ambrosius, non à publico virginitalis pudor, non ab studio asperitas montium, non ab officio profilitatis itineris retardavit, affectu, *nimirum* urgente, non sexu ; magno enim zelo atque ardore ferebatur. Nec timuit ne novo festi suo noceret inter longum, arduum, et cum festinatione confectum, quem noverat esse divinum. » Jure, ait D. Bernardus serm. de Verbis Apocalypsis *Signum magnum*, illud molestissimum testium, quo reliquæ omnes gravidæ mulieres laborare noscuntur, sola non sensit, quæ sola sine libidinosa voluptate concepit. Unde et in ipso ejus conceptionis initio, quando potissimum ceteræ mulieres miserabilis affliguntur, Maria totâ abscrite civitate descendit, ut Elisabeth ministraret. »

VERS. 40. — INTRAVIT, pro eâ quæ cum Elisabeth ipsi intercedebat familiaritate ex cognatione contractâ, simul et instigante Spiritu sancto.

IN DOMUM eâ in civitate sitam.

ZACHARIÆ SACERDOTIS. A viro, ut par est, nominatur domus, quamvis ille præcipuè non quæreretur.

SALUTAVIT. SYRUS, *precata est pacem*, seu salutem.

ELISABETH, uxorem Zachariæ, consobrinam suam. Non dicitur salutasse Zachariam, vel quia absens erat vel, potius quia ad rem non pertinebat id dicere ; et tiam surdus cum esset ille ac mutus, non nisi gestibus poterat salutari. Salutavit autem Maria prior ipsam Elisabeth, sicut moris est, ut qui ad alios accedunt, primi salutent ; quamvis hoc idem fecerit ex ferventi charitate et humilitate profundâ, de quo Ambrosius : *Prior salutavit, decet enim ut quanto castior Virgo, tanto humilior sit. Noverat deferre se-*

sed, ut Ambr., quia læta pro voto (quo diu optaverat tolli sterilitatem Elisabeth (et religiosa pro officio et festina præ gaudio).

VERS. 40. — ET INTRAVIT DOMUM ET SALUTAVIT ELISABETH, ubi observat Ambr. quòd venerit junior ad senioreum, priorque salutaverit ; decet enim ut quanto castior virgo, tanto humilior sit. Noverat deferre senioribus.

VERS. 41. — ET FACTUM EST, UT ADDEDIT SALUTATIONEM MARIE, id est, simul atque audivit. Vult enim per hoc significare salutationem Mariæ fuisse causam exultationis, quæ EXULTAVIT INFANS IN UTERO EJUS, præ gaudio, ut additur, v. 44. Porrò Græcum convenit propriè animalibus saltu lascivientibus, et inde ad

nioribus. Illic porrò fuit scopus itineris Mariæ, ut salutaret et inviseret cognatam suam Elisabeth ; quod multis rationibus mota est. Primum ut suis oculis videret admirabile Dei opus in prægnatione sterilitatis anòs ; quòd angelus ipsi nuntiaverat ; non quòd dubitaret de nuntio, sed ut ex duplici in se et Elisabeth gratiæ intuitu, ad novam gratiarum actionem laudisque divinæ celebrationem accenderetur ; ipsa enim visibilis collatio utriusque miraculi, non parùm lucis afferre poterat, quemadmodum diximus supra v. 36, ut etiam attulit. Deinde voluit Maria cognatæ congratulari de filii conceptu, ex eâque intelligere ad majorem Dei honorem, qui res ista gestæ fuisset, nec minus juvenula suum vetule offerre obsequium. Ad hæc voluit et ipsa vicissim aperire cognatæ quod secum actum esset. Nam cum sentiret se uterum ferre, et faciliè fortassis optasset sociam fidam ac timentem Deum, qui rem declararet, priusquam uterius intumescens omnibus loqueretur ; nam ut Joseph cum fructu rem declarare posset, minime sperabat ; occurrit cognata Elisabeth, mulier irreprehensibilis, justa ac prudens, eò magis quòd simile quid jam illi divinitus accidisset. Hæc sententia est Chrysostomi, et alterius nescio ejus Græci auctoris, citatorum à D. Thomâ in Catena his verbis : « Chrysostomus super Matthæum : *Celabat quæ supra dicta sunt in se Virgo, nec cuiquam hominum pandit ; non enim credebat ab aliis posse fidem adhiberi mirandis rellatibus, imò magis putabat se pati convicia si diceret, quasi volens scire proprium palliare. Græcus : Ad solam autem refugit Elisabeth ; sic enim convenerat propter cognationem, et propter ceteram hujusmodi conjunctionem.* » Ceterum non tantum sponte suâ visitavit Maria cognatam, verum etiam quia Dei voluntatem esse credebat, quod id submonisset per angelum, quando exempli loco cognatæ ipsius meminerat. Ut certè Dei instinctu hæc acta fuit, volentis ad hanc visitationem ea fieri quæ secuta sunt, nimirum, ut Joannes ejusque mater, Spiritu sancto repleti, predicarent adventum Messie ; ut Virgini Mariæ novum gaudium accesseret, intelligenti, quemadmodum utero suo Messiam, ita cognatæ utero Messie prænosorem contineri ; postremò ut perspiceret, unigue divinum consilium novis atque admirandis modis jam expediti ceptum pro hominum salute, in ejusque laudem erumperet.

VERS. 41. — ET FACTUM EST ; significat evangelista

factum transferret à Græcis medicis. Itaque August., epist. 57, putat hæc exultationem factam esse divinitus in infante, non humanitatis ab infante, hoc est, sine rationali cognitione ; quamvis ibidem non abhorreere videretur, ut divinitus dicitur acceleratus usus rationis. Quod sanè magis placuit ceteris patribus, tam ante quam post Augustinum. Nam Iren. lib. 3, cap. 18, dicit quòd Dominum cognoscens exultando salutaverit ; Tertull., lib. de Carne Christi, cap. 21, docet idem latine ; Ambr. verò habebat intelligendi sensum, qui exultandi habebat affectum. Itaque hic impletum est, quòd angelus dixerat versus 13, Spiritu sancto replendum adhuc ex utero matris, non